

HUR SKAPAR MAN PSYKOSOCIALT GYNNSAMMA LÄRMILJÖER I SKOLAN?

– OM SKOLKURATORNS FRÄMJANDE ARBETE

HOW DO YOU CREATE PSYCHOSOCIALLY FAVOURABLE LEARNING ENVIRONMENTS IN SCHOOL?

**– ABOUT THE SCHOOL SOCIAL
COUNCELLER'S SUPPORTING WORK**

Examensarbete inom huvudområdet
Socialpsykologi

Grundnivå 15 Högskolepoäng

Vårtermin 2018

Anton Rudhem Haglund och Christian Jonsson

Handledare: Lika Rodin

Examinator: Lars-Erik Berg

Sammanfattning

I samband med den nya skollagen i Sverige 2010 förändrades skolkuratorns uppdrag. Ett syfte med förändringen var att knyta skolkuratoren närmare skolans övergripande uppdrag samt att styra arbetet till att företrädesvis handla om främjande och förebyggande insatser. Den här studien handlar om att undersöka hur skolkuratorer uppfattar att de kan bidra till lärmiljöer som främjar elevernas lärande och identitetsutveckling. Studiens teoretiska utgångspunkter lyfter fram psykosociala faktorer i skolans lärmiljö samt barn och ungas psykosociala utveckling. Tio semistrukturerade intervjuer på 40-60 minuter har gjorts med olika kuratorer som jobbar med elever årskurs 7-9 i Västra Götaland. Studiens resultat visar att en viktig del i arbetet med att skapa psykosocialt främjande lärmiljöer handlar om att nå ut till vuxna på skolan med kunskap, synsätt och sätt att bemöta eleverna. Resultatet visar också att skolkuratoren själv behöver ha god kontakt med eleverna samt att skolan som helhet behöver arbeta med psykosocialt perspektiv i åtanke.

Nyckelbegrepp: psykosocial, lärmiljö, främja, skolkurator, identitet, lärande

Abstract

In connection with the new school law in Sweden 2010, the school social counsellor's mission changed. One purpose of the change was to tie the school social counsellor closer to the school's overall assignment, as well as to direct the work to preferably supporting and prevention efforts. This study tries investigating how school social counsellor's perceive that they can contribute to learning environments that support pupils' learning and identity development. The theoretical foundations of the study highlight psychosocial factors in the school's learning environment and the psychosocial development of children and adolescents. Ten semi structured interviews, 40-60 minutes long, have been made with different school social counsellor's who work with pupils grade 7-9 in Västra Götaland. The results of the study show that an important part of the work on creating psychosocial supporting learning environments is to reach out to adults at the school with knowledge, approaches and ways to respond to the students. The result also shows that the school social counsellor needs good contact with the students and that the school as a whole needs to work with a psychosocial perspective in mind.

Key concepts: psychosocial, learning environment, support, school social counselor, identity, learning

Deklarering

Härmed intygar vi, Anton Rudhem Haglund och Christian Jonsson, att vi på egen hand och utan otillbörlig hjälp genomfört denna studie inom ramen för det Socialpsykologiska programmet vid Högskolan i Skövde under vårterminen 2018 för att erhålla en kandidatexamen i socialpsykologi.

Vi intygar även att de källor som använts listats i referenshanteringen samt att denna studie inte tidigare lämnats in för examination eller publicering någon annanstans.

1:e juni, 2018 - Skövde

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	2
1.1. Inledning.....	2
1.2. Syfte och frågeställningar.....	3
1.3. Disposition	3
2. Teoretiska utgångspunkter	4
3. Tidigare forskning inom fältet.....	9
4. Metod	13
4.1 Metodval.....	13
4.2 Empiriska instrument/Frågeformulär	13
4.3. Urval.....	14
4.4 Etiska överväganden.....	14
4.5 Validitet och reliabilitet.....	14
4.6 Tillvägagångssätt.....	15
4.7 Val av analysmetod	16
4.8 Transkriberingsprocessen.....	17
5. Resultat och analys.....	17
5.1. Resultat.....	18
5.2. Analys.....	35
6. Diskussion och slutsatser	41
Referenser.....	
Bilaga 1 – Intervjuguide	
Bilaga 2 – Informationsbrev.....	

1. Introduktion

1.1. Inledning

Skolkuratoren gjorde sitt intåg i den svenska skolan under 1950-talet (Socialstyrelsen, 2016). Uppdraget har alltid handlat om socialt arbete i någon form, även om arbetets inriktning har förändrats över tid (Isaksson & Larsson, 2012). En sådan förändring ägde rum i samband med att Sverige fick en ny skollag 2010.

Tio år tidigare hade den statliga Elevvårdsutredningen (2000) konstaterat att elevhälsan – där skolkurator har sin hemvist tillsammans med specialpedagog, skolpsykolog, skolsköterska och skolläkare – inte var integrerad i skolans övergripande uppdrag i tillräcklig utsträckning. Utredningen föreslog därför en tydligare styrning mot det uppdraget – att uppgiften ska vara att stödja och undanröja hinder för elevers lärande. I regeringspropositionen som sedan följde återkommer utredningens förslag i skrivningarna ”elevhälsan ska bidra till skapandet av miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa” (Utbildningsdepartementet, 2009:656), samt ”elevhälsan ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål” (ibid.). Propositionen utmynnade sedan i den nya skollagen, där det fastställs att elevhälsans arbete främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande, samt att elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas (SFS 2010:800, 2 kap. 25 §). Vidare föreskriver lagen att skolkuratoren ska representera en psykosocial insats i elevhälsans arbete (ibid.).

Denna politiska och juridiska resa kan alltså sammanfattas i ett reviderat uppdrag åt skolkuratoren som handlar om att, utifrån ett psykosocialt perspektiv, medverka till att stärka skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete, samt stödja elevens utveckling mot utbildningens mål. Skolkuratoren har därmed knutits närmare skolans uppdrag (Nilsson, 2014).

Ett sätt att komma åt det hälsofrämjande arbetet i en organisation som har utbildning och inte vård som sitt främsta uppdrag är att utgå från det ömsesidiga samband som finns mellan lärande och hälsa och som är väl belagt i forskning, bland annat av Gustafsson (2010) och Greiff, Sjögren & Wieselgren (2012). Nilsson (2010) skriver om detta samband att den enskilt viktigaste faktorn för barns framtida hälsa är att klara skolan – att svårigheter i grundskolan hänger ihop med psykisk ohälsa och utanförskap i unga år, samtidigt som en god hälsa är en viktig förutsättning för att klara skolan.

Det socialpsykologiska perspektivet handlar om det ömsesidiga samspel som hela tiden utspelar sig mellan individen och det sociala sammanhang individen befinner sig i (Nationalencyklopedin, 2017; Berg u.å.) och lämpar sig därför väl för att skapa djupare förståelse för hur den psykosociala insatsen (skolkuratoren), med utgångspunkt i sambandet mellan lärande och hälsa, kan bidra till skapandet av miljöer som främjar lärandet och hälsan för elever i den svenska grundskolan. Studien vänder sig i första hand till människor med viss kunskap om de tankesätt och begrepp från såväl skolans värld som från socialpsykologisk forskning som används.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att skapa djupare förståelse av skolkuratorers uppfattning om hur de kan bidra till att skapa psykosocialt främjande lärmiljöer för elever i grundskolans årskurs 7-9.

Frågeställningar som fokuseras i den här studien är:

1. Hur uppfattar skolkuratorer själva att deras kompetens inom psykosocialt arbete kan bidra till lärmiljöer som främjar elevernas identitetsutveckling?
2. Hur uppfattar skolkuratorer själva att deras kompetens inom psykosocialt arbete kan bidra till lärmiljöer som främjar elevernas lärande?

1.3. Disposition

I avsnitt 2. *Teoretiska utgångspunkter* förklaras Erik Eriksons teori om psykosocial utveckling, med fokus på *kompetenskrisen* och *trohetskrisen*. Sedan tar James Marcias teori om de fyra identitetsbildande faserna vid, som tillägg till Erikson. Sist följer en genomgång av psykosociala aspekter av betydelse för att skapa goda förutsättningar för lärande, detta med hjälp av Allodis modell över psykosociala faktorer i skolans lärmiljö.

I avsnitt 3. *Tidigare forskning inom fältet* redovisas olika artiklar som kopplas till studiens syfte. Den första delen handlar om artiklar som tar upp den psykosociala miljöns betydelse för lärandet, andra delen lyfter fram lärmiljöns betydelse för elevernas psykosociala utveckling,

tredje delen visar hur kuratorer uppfattar arbetet med psykosociala frågor och sista delen går igenom psykosociala faktorer i skolans lärmiljö som påverkar elevers lärande och hälsa.

I avsnitt 4. *Metod* beskrivs hur studien bygger på tio semistrukturerade intervjuer med kuratorer som jobbar med elever årskurs 7-9, att urvalet är ett snöbollsurval och att studiens etiska överväganden bygger på Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer (2002). I avsnittet beskrivs också hur studien hanterat validitet och reliabilitet, tillvägagångssättet för insamling av data, hur tematisk analys applicerats på data samt hur transkriberingen utförts.

I avsnitt 5. *Resultat och analys* redogörs först för de teman och underteman som skapats efter att de transkriberade intervjuerna kodats. Dessa teman analyseras sedan med hjälp av studiens teoretiska utgångspunkter.

I avsnitt 6. *Diskussion och slutsatser* diskuteras studiens resultat i relation till den tidigare forskning som använts, i vilken mån studiens syfte och forskningsfrågor blivit besvarade, studiens styrkor och svagheter samt hur etiken behandlats i studien. Avsnittet avslutas med ett kortare resonemang om framtida forskning.

2. Teoretiska utgångspunkter

Psykosocial utveckling och identitetsskapande

Eriksons teori om den psykosociala utvecklingen (2004) beskriver hur människan genom livet går igenom ett antal olika psykosociala kriser samt hur dessa kriser påverkar livsutvecklingen. Teorin beskriver hur dessa kriser kan delas in i olika stadier i livet, från födseln till döden. Den första krisen är *hopp* och pågår under spädbarnsåldern, därefter följer *vilja* (småbarnsåldern), *målmedvetenhet* (lekåldern), *kompetens* (skolåldern), *trohet* (tonåren), *kärlek* (de tidiga vuxenåren), *omsorg* (vuxenåldern) och slutligen *visdom* (ålderdomen). Var och en av kriserna har ett positivt och ett negativt utfall och detta påverkar i sin tur nästkommande kris. De två kriser vi valt att se närmare på eftersom de är starkt kopplade till vårt syfte är kompetens och trohet eftersom de båda inträffar under den period som barnet vistas mycket i skolan.

Från att barnet börjar skolan till tidiga tonår befinner det sig i *kompetenskrisen* (Erikson, 2004). Under dessa år får barnet uppleva skolans värld och den press som följer av de uppgifter som där ska klaras av. Barnet kan gå igenom krisen med att antingen *verksamhet* eller *underlägsenhet*. Ett barn som lämnar kompetenskrisen med verksamhet kommer att känna sig kompetent vilket gör att lekande och lärande blir roligt. Motsatsen är barnet som lämnar kompetenskrisen med underlägsenhet och som därför riskerar att utveckla en aversion gentemot krav och utmaningar.

Erikson (2004) skriver att när barnet kommer upp i tonåren fortsätter utvecklingen i *trohetskrisen*, som handlar om hur tonåringen ska klara sitt identitetsskapande. Tonåringen kan gå igenom krisen med antingen *identitet* eller *identitetsförvirring*. Att delta i olika gruppaktiviteter kan hjälpa tonåringen att hitta sin identitet, vissa testas många innan de känner sig hemma och andra hittar mer rätt direkt. Detta kommer också att påverkas av vad samhället har för syn på tonåringen och tonåringar överlag. Tonåringen måste förkasta en del identiteter som tonåringen inte vill, kan eller har möjlighet att införliva som en del av den egna identiteten. Förkastande av identiteter leder inte direkt till identitetsförvirring utan är istället en viktig del av identitetsskapandet. Tonåringar som hamnar i identitetsförvirring gör detta på grund av att de väljer att inte ta in de väl fungerande identitetsskapande delarna utan istället ta in de delar som inte passar eller fungerar bra. Det kan vara att tonåringen skaffar en identitet som inte stämmer in på personen i fråga, eller att tonåringen håller kvar identitetsmoment som inte är socialt acceptabla.

Hur detta utforskande av identiteter i tonåren ser ut utvecklar Marcia (2006) i sina fyra identitetsbildande faser. Dessa är *fullbordad identitet*, *moratorium*, *för tidig identitet* samt *identitetsförvirring*.

Fullbordad identitet är den mest mogna och utvecklade identiteten. Här har personen en sammanhängande känsla för vem hen är. Personen reflekterar över sig själv och förhåller sig till såväl påverkan utifrån som till sina egna mål och värderingar. Detta ger en förhållandevis stabil identitet som ändå rymmer en öppenhet för förändring. Personer med en fullbordad identitet kommer ofta från en öppen miljö som accepterar olikheter.

Moratorium är en övergångsfas. Här är personen mitt uppe i provandet av olika identiteter och har ännu ingen sammanhängande känsla för vem hen är. Moratoriet kännetecknas av

ambivalens och osäkerhet. I relation till sina föräldrar växlar personen mellan att vara upprorisk och medgörlig.

Personer som har en *för tidig identitet* kan vid en första anblick uppfattas ha en fullbordad identitet. En viktig skillnad är dock att den med för tidig identitet har tagit ställning eller ofrivilligt fått en identitet utan att först ha utforskat de olika valen i tillräcklig utsträckning, vilket inte ger vare sig den stabilitet eller flexibilitet som kännetecknar en fullbordad identitet. I stället hamnar dessa personer lättare i ytterligheter – antingen tar de strid mot alla åsikter som inte följer deras egna, eller så underordnar de sig och står inte upp för sig själva.

Identitetsförvirring kännetecknas av svårigheter att göra ordentliga ställningstaganden och kan bero på avsaknad av en trygg självkänsla. En annan bakomliggande orsak kan vara yttre social påverkan som begränsar personens möjlighet att utvecklas fritt. Personer med identitetsförvirring kan uppvisa ett irrationellt tänkande och faller lätt för manipulation av självkänslan. Dessutom är dessa personer ofta sårbara för yttre påverkan.

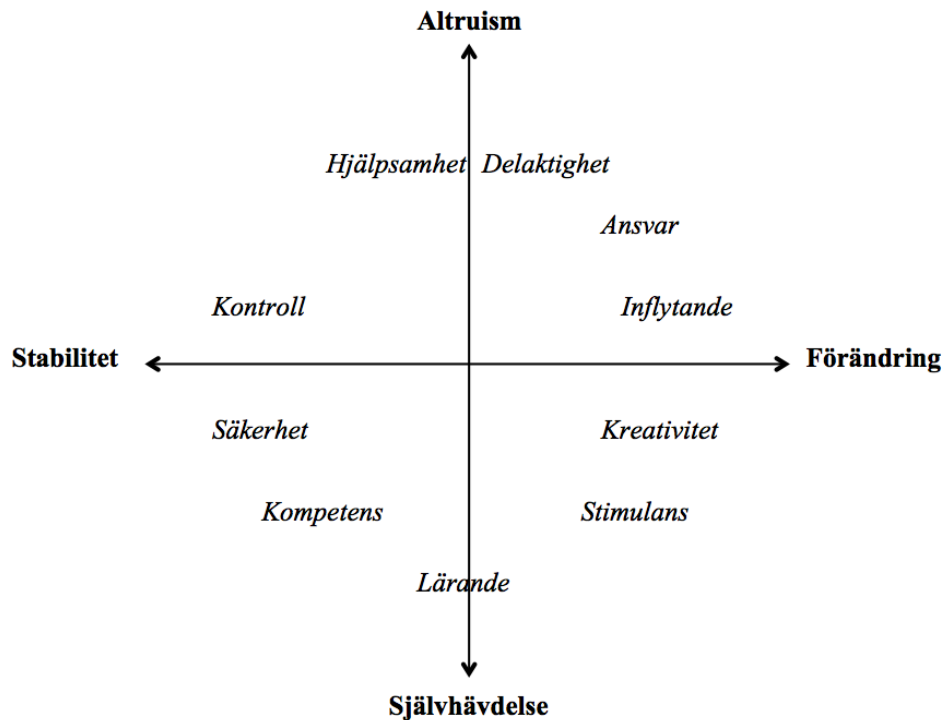
Dessa två teorier av Erikson och Marcia ger en inblick i de utmaningar en skolkurator i grundskolans årskurs 7-9 möter i arbetet med att påverka lärmiljön till förmån för elevernas psykosociala utveckling.

Psykosociala faktorer i skolans lärmiljö

Allodis modell över psykosociala faktorer i skolans lärmiljö är uppbyggd runt en struktur bestående av två skalor:

1. *Altruism/självhävdelse*; där altruism står för känsla av delaktighet i en gemenskap, tillhörighet och samhörighet, medan självhävdelse står för upplevelsen av personlig utveckling, frihet och autonomi.
2. *Förändring/stabilitet*; där förändring står för öppenhet inför det som är nytt och annorlunda, medan stabilitet står för det som är bekant och invariant.

I denna struktur placerar Allodi (2010) tio faktorer av betydelse för elevens upplevelse av den psykosociala lärmiljön:

Figur 1: Efter Allodi (2010)

Delaktighet handlar om ett grundläggande behov att känna tillhörighet, om huruvida alla i lärmiljön ges möjlighet att känna sig som en självklar och uppskattad del av gruppen, om olikheter tillåts, om jämlikhet och allas lika värde, om att känna sig fri att uttrycka sin mening och få den respekterad.

Ansvar handlar om huruvida eleverna upplever förväntningar och möjligheter att ta ansvar i ett större perspektiv än bara det som handlar om de egna studierna; att ta ansvar och känna förtroende för övriga gruppmedlemmar, att bidra till det som är gemensamt – från den egna gruppen, till samhället i stort.

Inflytande handlar om i vilken grad samtliga elever (inte bara elevrepresentanter) upplever sig ha möjlighet att göra sin röst hörd om sin och sina kamraters skolsituation. Att arbeta med elevernas inflytande inbegriper även övning i konstruktiv problemhantering, acceptans, samverkan och att uttrycka sin mening med respekt för andra människor.

Kreativitet handlar om vilka förutsättningar och vilken vägledning lärmiljön ger samtliga elever, till mer konstnärligt och uttrycksfullt skapande, som kontrast till reproduktion och repetition mot mer renodlade kunskapskrav.

Stimulans beskrivs som en motpol till rutiner, långtråkighet och likgiltighet. Stimulans handlar om lärmiljöer som skapar lust, glädje och en känsla av tillfredsställelse. Det kan exempelvis handla om att möta engagerade lärare med intresse för sitt ämne, men också om möjligheten att ha det trevligt tillsammans på rasten, att bry sig om och ta hand om skolmiljön tillsammans, eller att äta skollunchen under trivsamma former. En stimulerande lärmiljö ger eleverna upplevelsen att skolan bryr sig om dem, att de är viktiga och att skolans personal vill att de ska må bra.

Lärande handlar om att prioritera såväl akademisk prestation som social och känslomässig miljö i lärsituationen. Fokus på lärandet är ett viktigt kännetecken för effektiva lärmiljöer och har ett positivt samband med upplevelsen av ett gott skolklimat. Att sätta lärandet i centrum innebär att rikta uppmärksamheten mot elevens upplevelse av sina möjligheter att utveckla, fördjupa och bredda sina kunskaper och förmågor, samt att känna sig nöjd och stolt över sitt arbete. Att fokusera på lärande fordrar bland annat hög kompetens hos lärarna, god organisation, höga förväntningar på och god uppföljning av var och en av eleverna. Det handlar också om att arbeta aktivt med individanpassningar, snarare än att undervisa hela gruppen som en homogen enhet av genomsnittselever.

Kompetens handlar om känslan av att behärska den aktuella situationen, om tron på att man kan lyckas med uppgiften. I lärmiljön är såväl elevens som lärarens och gruppens kompetens viktig. Förväntningar på resultat, tillit till sina egna resurser och en lust att ta sig an utmaningar är viktiga aspekter av den upplevda kompetensen.

Säkerhet är ett viktigt och grundläggande mål som handlar om att känna sig trygga, såväl fysiskt som psykiskt. I en säker miljö förmedlar personalen omsorg om eleverna och viljan att skydda alla elever. Det handlar om att skapa lärmiljöer där alla upplever sig vara sedda och ingen känner sig rädd eller utsatt. Det är viktigt att uppmärksamma och stötta elever som bär på en känsla av utsatthet, vare sig den känslan grundar sig på faktiska omständigheter i lärmiljön eller inte.

Kontroll handlar om vuxnas ledarskap i lärmiljöerna och hänger ihop med faktorn säkerhet. En lärmiljö med hög grad av kontroll är välorganiserad och ordnad, dock inte auktoritär. I en sådan lärmiljö diskuterar man händelser, incidenter och gemensamma regler med eleverna,

och ställer höga förväntningar på att alla följer dessa regler. För att detta inte ska handla om personalens utövande av makt gentemot eleverna är omtanke och respekt viktigt, liksom elevernas delaktighet och inflytande – att den delade uppfattningen är att det handlar om att gynna varje elevs välbefinnande.

Hjälpsamhet handlar om upplevelsen av stödjande vänliga relationer – mellan elever och mellan elever och lärare. I en hjälpsam lärmiljö dominerar upplevelsen av samarbete, framför konkurrens och rivalitet. Det handlar om att stötta varandra, inte för egen vinnings skull utan för viljan att det ska gå bra för alla.

Allodis modell bidrar med kunskaper om viktiga psykosociala faktorer i en lärmiljö som ger goda förutsättningar för lärande och välbefinnande hos eleverna i grundskolans årskurs 7-9.

3. Tidigare forskning inom fältet

Den psykosociala miljöns betydelse för lärandet

Jeffrey Dorman (2001) skriver att *akademisk effektivitet* kopplat till psykosociala miljöer inte har utforskats och därför vill han se om det finns någon korrelation mellan dem båda. Med akademisk effektivitet menas att en person kan se till sina egna förmågor för att göra upp en plan samt utföra den för att sedan ha uppnått en lärande handling. Studien är kvalitativ och utförd på australiensiska elever i årskurserna åtta, tio och tolv utspridda i nio skolor. Dorman studerar sambandet mellan elevens egna uppfattning av sin akademiska effektivitet och klassrummets psykosociala miljö. Studiens resultat visar att den psykosociala miljön i klassrummet har en tydlig koppling till akademisk effektivitet. Dorman lyfter därför även frågan om hur fortsatt forskning skulle kunna fördjupa förståelsen för detta samband.

Dormans (2001) arbete bidrar till den här studien genom att lyfta fram sambandet mellan elevernas lärande och skolkuratorns arbetsområde – den psykosociala miljön på skolan.

Zalizan Jelas, Norzaini Azman, Hutkemri Zulnaidi och Nor Aniza Ahmads (2016) studie handlar om *akademisk framgång* och bygger på två grundläggande frågor. Akademisk framgång innebär att eleven har hög måluppfyllelse (bra betyg) och därmed goda förutsättningar för det fortsatta lärandet. Den första frågan är om det finns koppling mellan att

vara engagerad i skolan och akademisk framgång samt ett uppfattat stöd av andra i lärandet. Andra frågan är om akademisk framgång samt stöd av antingen lärare, kompisar eller föräldrar är kopplat till elevers kognitiva, affektiva och beteendemässiga engagemang. Studien är kvantitativ och är gjord på ungdomar i åldern 12 till 17 år som bor i Malaysia. Studiens resultat blev att elevernas engagemang var kopplat till akademisk framgång och stöd av andra. Elever som kände stöd från sina föräldrar skapade ett starkare kognitivt, affektivt och beteendemässigt engagemang, detsamma gällde för elever som kände stöd från sina lärare. Dock visades att beteendemässigt engagemang inte skapade akademisk framgång utan visar i stället på motsatsen och affektivt engagemang syntes inte ha någon effekt på akademisk framgång. Stöd från kompisar gav endast ett starkare kognitivt engagemang men skapade akademisk framgång för eleven. Alltså blev stöd från kompisar den av de tre stödgrupperna som hade starkast koppling till akademisk framgång.

Jelas, Azman, Zulnaidi och Ahmad (2016) bidrar till den här studien genom att lyfta fram aspekter i den psykosociala lärmiljön som påverkar elevers kapacitet att lyckas med skolan och vad som påverkar deras engagemang.

Lärmiljöns betydelse för elevernas psykosociala utveckling

Artikeln av Prapanna Smith (2013) beskriver hur viktigt det är för människor att uppleva mening i sitt liv. Smith menar att lärandet sällan ger eleverna den känsla av mening de behöver och vill därför lyfta fram två skolor i Indien vars motto är att hjälpa eleverna med just det. Studiens syfte handlar om att undersöka sambandet mellan den psykosociala miljön på skolorna och elevernas upplevelse av livsnöje och mening och det empiriska underlaget är enkätsvar från skolornas elever. Resultatet visar att det finns ett samband mellan den psykosociala miljön på skolan och elevernas uppfattning av sammanhållning och mening i lärandet samt att lärandet sker i en kreativ process som elever och lärare skapar tillsammans. Eleverna i studien ger också uttryck för en egen drivkraft att finna mening, självkontroll, självförtroende, effektivitet och kunskap om sig själv. Smith argumenterar för att dessa skolor ger en grund som eleverna kommer att ha nytta av i resten av sina liv.

Smith (2013) menar alltså att en god psykosocial miljö i skolan kan ge elever mening och lycka i sina liv. Därför är den ett viktigt bidrag till den här studien, för att bättre förstå skolkuratorns arbete med att skapa psykosocialt främjande lärmiljöer.

Kuratorers uppfattning om psykosocialt arbete i skolan

Cristine Isaksson och Stefan Sjöström (2016) undersöker i sin studie hur skolkuratorer tillämpar teorier i socialt arbete i sin vardagliga praktik. Studien är kvalitativ och bygger på intervjuer med 12 skolkuratorer som arbetar med svenska elever i åldrarna 7-15 år. Resultatet visar att respondenterna inte använder teorier på ett medvetet sätt i sin vardagliga praktik i särskilt stor omfattning. Respondenterna visar sig också ha svårt att benämna vad som gör dem unika i skolans arbete. Det som framförallt framkommer är att de ser som en viktig arbetsuppgift att vara tillgänglig för eleverna, att kuratorn ska möjliggöra för att eleverna kan komma och ha samtal. I detta synliggörs i resultatet också ett vanligt dilemma – en förhoppning om att samtalen i sig ska vara en snabb lösning på elevens bekymmer. Detta är en uppfattning respondenterna själva inte alltid delar. Respondenterna, med sin profession, har ofta en annan tanke om vilka insatser som behövs för att hantera elevens problem. Exempel på sådana insatser är samverkan med elevens familj, socialtjänst eller andra externa aktörer. Att förmedla den kunskapen, till kollegor och vårdnadshavare, ser de som en viktig uppgift. Respondenterna nämner även situationer då de själva gör bedömningen att kuratorssamtal inte är gynnsamt för eleven och att de då kan behöva stå på sig gentemot föräldrar som har den önskan. En kontrast mellan kuratorernas och lärarnas arbete som framkommer i resultatet är att respondenterna säger sig ha mindre fokus på att eleven ska prestera bra och mer fokus på att de ska må bra. En motsättning mellan kuratorernas och övrig personals arbete som framkommer i resultatet är att respondenterna säger sig ofta behöva stå på elevernas sida mot annan personal, vilket kan skapa en distans mellan kurator och resterande skolpersonal. Sammantaget ser respondenterna att de har en viktig uppgift att fylla för att eleven ska må bra, komma till skolan och klara skolarbetet. För respondenterna är det viktigt att eleven ska känna att hen kan göra skillnad och att hens situation kan bli bättre.

Isaksson och Sjöströms (2016) artikel ger en bild av hur kuratorer i Sverige arbetar. Artikeln bidrar till den här studien genom att ge en förförståelse för de möjligheter och utmaningar kuratorer i svenska skolor möter i sin vardagliga praktik.

Psykosociala faktorer i skolans lärmiljö som påverkar elevernas hälsa och lärande

Studien av Marko Elovainio et al. (2011) bygger på data från 25 879 elever och 1 946 lärare i Finland. Studien syftar till att undersöka hur lärare upplever sin psykosociala arbetsmiljö och hur den upplevelsen kan påverka elever. Lärarnas psykosociala arbetsmiljö framställs här utifrån begreppet *organisationrättvisa*, som beskrivs handla om huruvida människor i en organisation upplever att de får den rättvisa och belöning de själva tycker motsvarar det arbete och den roll de har i organisationen. Studiens resultat visar att låg grad av upplevd organisationsrättvisa hos lärare ger en negativ påverkan på deras elever, något som bland annat tar sig uttryck i att dessa elever skolkar mer och presterar sämre i de olika ämnena. Studiens resultat visar enligt författarna att lärare som upplever en god psykosocial arbetsmiljö bättre kan främja såväl lärandet som hälsan hos sina elever. Ett sätt att öka graden av upplevd organisationsrättvisa, menar författarna, är att skapa en organisation som främjar kontakt, samarbete och feedback mellan de olika lärarlagen på skolan.

Tolkningen av Elovainio et al. (2011) är att lärare som upplever en hög grad av rättvisa i relation till sin egen roll i organisationen kommer att påverka lärmiljön på ett sätt som gynnar eleverna. Artikeln blir på så sätt ett viktigt bidrag till den här studien, genom att skapa ytterligare förståelse för de faktorer som kan bidra till en psykosocialt främjande lärmiljö.

Gruppsamhörighetens betydelse för identitetsutveckling och lärande

Studien av Rowaida Jaber och Eileen Kennedy (2017) undersöker relationen mellan grupsamhörighet och den egna identiteten i onlinestudier där studenterna deltar i olika former av grupparbeten. Studien är kvalitativ och bygger på intervjuer med deltagare från Nordamerika, Europa, Asien och Afrika. 10 av respondenterna är elever och 4 är lärare. Resultatet visar att studenterna i första hand valde att arbeta med människor de själva kunde identifiera sig med. Men resultatet visar även att identiteten kunde förändras, förutsatt att arbetet utvecklades så att studenterna upplevde en känsla av samhörighet med de andra i gruppen. Vidare framkommer det att studenterna presterade bättre i de grupper där de upplevde samhörighet med varandra. I dessa grupper upplevde även studenterna att de själva fick ut mer av arbetet. I de grupper där eleverna kunde se varandra via kameror ökade chansen till upplevd grupsamhörighet.

Jaber och Kennedy (2017) visar att såväl lärande som identitetsutveckling gynnas av grupper där deltagarna upplever samhörighet med varandra. Därmed bidrar de till den här studien genom att ge ytterligare förståelse för sambanden mellan lärande, identitetsutveckling och den psykosociala miljön.

4. Metod

4.1 Metodval

Eftersom studiens problemformulering kan upplevas som känslig och inkräktande på kuratorers kunnighet och prestation behövs en datainsamlingsmetod som gör det möjligt för respondenterna att känna sig bekväma och respektfullt bemötta. En datainsamlingsmetod som ger goda förutsättningar för det är *semistrukturerad intervju* eftersom den ger möjlighet att följa en viss struktur men ändå frihet att kunna anpassa intervjun vid behov. Semistrukturerad intervju beskrivs av Bryman (2002) som en intervjumetod där man med hjälp av en intervjuguide skapar en viss struktur, samtidigt som karaktären på frågorna gör det möjligt för respondenten att svara relativt fritt. Frågorna kan också anpassas efter situationen och behöver inte ställas i någon särskild ordning. Samtidigt finns i den semistrukturerade intervjun en möjlighet att ställa följdfrågor, då det är motiverat.

4.2 Empiriska instrument/Frågeformulär

Studiens empiriska underlag utgörs av tio intervjuer som genomförts med hjälp av *intervjuguide* (se bilaga 1). Intervjuguiden är uppbyggd runt studiens två forskningsfrågor. Frågorna under rubriken “Frågor om psykosocial utveckling och identitetsskapande” i intervjuguiden hänger ihop med den första forskningsfrågan, medan frågorna under rubriken “Frågor om psykosociala faktorer i skolans lärmiljö” hänger ihop med forskningsfråga 2. Intervjuguiden har också frågor som “Hur länge har du jobbat som skolkurator?”, vilket är kopplat till studiens urval. Detta för att säkerställa att respondenterna uppfyller studiens urvalskriterier.

4.3. Urval

Studiens urval är tio respondenter som alla arbetar som skolkuratorer. För att säkerställa att respondenterna har erfarenhet inom yrket skall de i nuläget jobba som skolkuratorer och haft minst sex månaders anställning innan intervjun. Varken kön eller ålder kommer att påverka valet av respondenter. Till en början kommer två respondenter intervjuas. Resterande respondenter kommer sedan att rekryteras via *snöbollsurval* (Bryman, 2002), vilket gör det möjligt att hitta fler respondenter efter varje intervju. Detta genom att efter varje intervju fråga respondenten om hen känner någon annan kurator som jobbat minst sex månader och som kanske kan tänka sig att delta i studien. Om respondenten har sådana förslag ombeds de lämna kontaktuppgifter till dessa andra kuratorer. Nackdelen med snöbollsurval kan vara att respondenterna inte känner till eller vill inte dela med sig om andra blivande respondenter vilket kan skapa problemet att finna blivande respondenter.

4.4 Etiska överväganden

För att stärka etiken i forskningen kommer Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer att tillämpas. Dessa är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2002). *Informationskravet* innebär att forskarna ska informera respondenterna om vad som gäller när de deltar i studien samt att respondenterna när som helst kan avbryta sin medverkan i studien. *Samtyckeskravet* innebär att forskarna ska få bekräftat av respondenterna att de är medvetna om att de deltar i studien samt vad det deltagandet innebär. *Konfidentialitetskravet* handlar om att studiens forskare ska ingå en tystnadsplikt om de får ta del av känslig information, samt att ingen information ska kunna härledas till den person som lämnat den. *Nyttjandekravet* kan förklaras genom att forskarna inte får använda information från respondenterna till något annat bruk än för forskningens ändamål.

4.5 Validitet och reliabilitet

Studien är uppbyggd på Brymans (2001) beskrivningar av tre alternativa kriterier till validitet och reliabilitet. Första kriteriet är *tillförlitlighet*, som motsvarar intern validitet (ibid.). För att en studie ska anses tillförlitlig ska den följa vissa forskningsregler. Dessutom ska

respondenter, eller personer som kan representera respondenterna, få möjlighet att bekräfta studiens sanningshalt. Den här studien uppfyller kriteriet – dels genom att noggrant följa gällande forskningsregler och dels genom att respondenterna får möjlighet att bekräfta om studien ger en korrekt beskrivning av den information de lämnat, så kallad *respondentvalidering* (ibid.). Andra kriteriet är *överförbarhet*, som motsvarar extern validitet (ibid.). Överförbarhet handlar om att studien fylligt ska beskriva vad som studeras, något som i den här studien görs i avsnitt 4.3 *Urval*. Syftet är att möjliggöra för läsaren att kunna anta vilka grupper/kulturer resultatet kan anpassas till. Sista kriteriet är *pålitlighet*, som motsvarar reliabilitet (ibid.). Pålitlighet handlar om att möjliggöra granskning av alla faser i forskningsprocessen, därför är det viktigt att forskarna har underlag tillgängliga för sådan granskning. Den här studien uppfyller kriteriet genom att alla underlag funnits tillgängliga för granskning av framförallt handledare, opponenter och examinator.

4.6 Tillvägagångssätt

Respondenterna kontaktades via telefon för förfrågan om de ville delta i studien. I de fall de tackade ja gjordes en överenskommelse om tid och plats för intervjun, där mesta möjliga hänsyn togs till respondenternas önskemål. Innan varje intervju skickades ett informationsbrev som beskrev studien (se bilaga 2) via mail till den aktuella respondenten. Intervjuerna genomfördes under sju veckor i januari-mars 2018. Samtliga intervjuer ägde rum på respondenternas respektive arbetsplatser, de flesta i ett avskilt utrymme. Vid tre av intervjuerna var studiens båda författare närvarande – den ena i rollen som intervjuare och den andra som observatör. Vid en av dessa intervjuer var, utöver respondenten, även en nyanställd kollega till respondenten närvarande. Resterande sju intervjuer delades upp mellan studiens båda författare. Sammanlagt genomförde studiens författare fem intervjuer var. Innan respektive intervju startade fick respondenten svara ja eller nej på frågan om hen hade läst informationsbrevet samt om hen samtyckte till att delta i studien. Samtliga respondenter svarade ja på detta. Därefter startades inspelningsinstrumentet och intervjun genomfördes. Ingen av respondenterna fick någon form av ersättning för sitt deltagande i studien. Kort efter att respektive intervju ägt rum transkriberades all data, vilket beskrivs närmare i avsnitt 4.8 *Transkriberingsprocessen*. När samtliga intervjuer transkriberats kodades och tematiserades materialet. Den processen beskrivs närmare i avsnitt 4.7 *Val av analysmetod*.

4.7 Val av analysmetod

All insamlad data kodades och tematiserades med stöd av Braun och Clarkes (2006) beskrivning av *tematisk analys*. Först lästes all data igenom ett flertal tillfällen för att få en samlad uppfattning av materialet som helhet. Därefter kodades all data som bedömdes relevant för studiens syfte. För exempel på kodning, se figur 2:

Transkriberad data	Exempel på hur datan kodats
Den är ju också avgörande med tanke på att all forskning liksom pekar ju åt det hållet ¹ att det är, så som jag definierar den psykosociala miljön med relation och samspel ² , som bär upp hela lärandesituationen, så är ju den vital där också. Och känsla för lärande hänger ju ihop med att de personerna och vi i skolan har skapat de förutsättningarna, tänker jag, och hittar - som han Vygotsky säger - den här proximala utvecklingszonen, nej men att "lagom mycket, men definitivt inte för svårt" ³ . Så att man lyckas, liksom, efter sina förutsättningar.	¹ Forskning ² Relationer och samspel ³ Skapa rimliga förutsättningar

Figur 2.

Motsvarande överblick gjordes sedan över alla koder, även detta för att få en samlad bild, den här gången över kodningen som helhet (Braun & Clarke, 2006). Med utgångspunkt i den helhetsbilden skapades sedan ett antal teman som bedömdes svara väl mot studiens syfte. Under dessa teman sorterades sedan koder med liknande innebörd in. Temana bearbetades ytterligare för ökad tydlighet och konkretion och koderna under respektive tema kontrollerades igen. Denna procedur upprepades sedan ett antal gånger tills innehållet bedömdes skapa ett fullgott underlag för studiens resultat.

4.8 Transkriberingsprocessen

All insamlad data transkriberades med stöd av Braun och Clarkes (2006) beskrivning av transkribering av verbal data vid tematisk analys. All verbal data transkriberades medan icke-verbal data, som till exempel hummanden och tankepauser, utelämnades i de fall de inte bedömdes bidra med information till det som uttalades verbalt. För att säkerställa att transkriberad data överensstämmer med vad som faktiskt sagts under intervjuerna har stora delar av inspelningarna lyssnats igenom ett flertal tillfällen. För exempel på transkribering, se figur 3:

Ja det är ju någonting vi pratar om hela tiden här, så att det är. Ehm... vi kan ju vara med och poängtera men jag känner att vi är ganska duktiga på det här. Vi är en liten skola.	Gunnar s. 73
Jag kanske pratar mer om ledningen då.	Sanna s. 131
Oj. Det är en resa för en tonåring, tänker jag. Ehm... Man kommer till högstadiet som ett litet barn. Och så slutar man nian som... halvt vuxen. Och... de tre åren... händer det jättemycket.	Morgan s. 39

Figur 3.

5. Resultat och analys

Resultatet visar att respondenterna trycker starkt på vikten av att främja den psykosociala lärmiljön så, att man till vuxna på skolan når ut med kunskap, synsätt och sätt att bemöta eleverna, som främjar identitetsutvecklingen och den psykosociala lärmiljön. Majoriteten av respondenterna trycker på arbetet att alla på skolan skall jobba utifrån att ge eleverna en så god möjlighet till att skapa en positiv identitetsutveckling och psykosociala lärmiljö som möjligt. Andra viktiga resultat är att en del av respondenterna trycker på vikten av att kuratorn

skall inneha kontakt med eleverna och kunna påverka, att kuratorn själv måste arbeta för att utveckla sin psykosociala kunskap, och att kuratorn skall ta ansvar för att influera hela organisationen, som är skolan, till att inneha ett psykosocialt perspektiv. Det som kan vara noterbart är att ett litet antal har nämnt att enskilda samtal kan främja den psykosociala lärmiljön och identitetsutvecklingen.

5.1. Resultat

Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar

I detta avsnitt har respondenternas svar kopplats till kuratorns roll att lyfta och påverka vikten av vuxnas ansvarsområden i skolan. Dessa ansvarsområden ger förutsättningar för antingen en främjande psykosocial lärmiljö eller att det skapar en främjande identitetsutveckling för elever, eller båda två.

Vuxnas ansvar att vara förebilder

Ett fåtal av respondenterna trycker på vikten av att alla på skolan skall vara förebild för att främja en god identitetsutveckling hos eleverna. Det beskrivs att personalen inom skolan måste bete sig på ett sätt som de vill att eleverna ska bete sig, vilket gör att eleverna följer exemplet. En av respondenterna beskriver utmaningarna och möjligheterna i arbetet med identitetsutveckling:

Sen det här förstår ju nästan alla, det är ju vedertagen kunskap att "jag ska vara en bra förebild" liksom och det är viktigt för identitets [-utvecklingen].

(Transkribering Respondent 10 s. 199)

När det gäller områden där respondenten får frågor om psykosociala faktorer i skolans lärmiljö pratar flera respondenter om hur viktigt det är med vuxna förebilder i skolan. Om personalen utstrålar ett gott samarbete sinsemellan, så smittar det av sig även på eleverna. Om personalen visar att man är rädd om den gemensamma miljön, så gör även eleverna det och om personalen uppträder i enlighet med skolans värdegrund, så visar man för eleverna att den är viktig.

Allra främst så gör alla det som jobbar här genom att vara förebilder. Det är det första. För jag tror att det är den största grejen som man lär sig av, det är att se

att, ja det är ingen idé att prata om en sak om man inte gör det själv liksom. Så det tror jag är det viktigaste. (Transkribering Respondent 6 s. 107)

Vuxnas ansvar för relationsskapande arbete

Flera av respondenterna betonar relationens vikt för såväl identitetsutveckling som lärande. Under den del av intervjun som berör frågor om psykosocial utveckling och identitetsskapande återkommer respondenterna till frågor om respektfullt bemötande från vuxna, vikten av att vara professionell och använda ett språk gentemot eleverna som är okej, samt att det inte behöver vara mer komplicerat än att uppmärksamma eleverna som individer – säga hej med ett leende och kalla dem vid deras namn.

Men det är att uppmana pedagogerna att ta sig den tiden. Och vara öppen för att “det är så här jag behöver tänka, för att det ska gå bättre för eleven i sin lärsituation också”. (Transkribering Respondent 2 s. 41)

Under den del av intervjun som berör frågor om psykosociala faktorer i skolans lärmiljö blev fokus hos respondenterna gällande relationskapande på vuxnas relation till elever, elevers relation till elever och bemötandet av lärare till elever.

I relationsskapandet ligger ansvaret hos de vuxna enligt respondenterna. Det är framförallt lärare som ska skapa en god relation med elever. Lärarna och annan personal på skolan ska känna elever och finnas där för dem. Det ses som positivt ifall vuxna på skolan vet vilka eleverna är och kan interaktionerna med dem överallt på skolan.

Jag menar, att det finns mycket vuxennärvaro kan vara ett sätt. För, alltså, hur ska vi få ut lärarna bland våra elever? Vi har ett jättestort och fint fikarum. Är det där man går in och sätter sig? Eller ska vi bjuda på kaffe till alla lärare så att man tar kaffet tillsammans [...] med eleverna? Ger det en trygghet för våra elever? [...] Det är också möjligt [...] att om jag tar min kopp kaffe tillsammans med Pelle så kan det betyda jättemycket för Pelle. Att få prata med en vuxen. Eller att det finns någon, en trygghet här runt om på skolan. Så jag tänker att det är super, superviktigt och något vi behöver jobba med och utveckla hela tiden. Och få med all personal på skolan på det. (Transkribering Respondent 8 s. 151)

Det framgår också att vuxna ska se till att elever skapar goda relationer till varandra. Dessa relationer ska bygga på respekt, samarbete och hjälpsamhet.

Men vi försöker att få eleverna att liksom ta hänsyn till varandra. Vi försöker få dem att, vi tränar dem ju på att umgås liksom. (Transkribering Respondent 6 s. 105)

Lärarnas bemötande i relationsskapandet är viktigt för att få en bra kontakt med eleverna och visa för eleverna hur en positiv relation utformas. Respondenterna noterar viktiga saker som att visa respekt till eleverna, skapa trygghet och att eleven känner att relationen kommer hålla. Det nämns ledare som, stark ledare, anknytningsbar ledare och ledare som både har "ramar och kramar".

Det är ju komplext att vara lärare tänker jag. Just det här med att man ska både vara tydlig och ha ramar. Tydlighet, och även ha det här ödmjuka liksom. Samtidigt som man ska kunna sätta gränser och sådär. [...] Och sedan handlar det om det här med [...] att lära känna varandra. (Transkribering Respondent 1 s. 15)

Vuxnas ansvar att se eleven

När det gäller respondenternas svar kring identitetsutveckling finns ett antal exempel som visar på koppling till att vuxna ska inneha en förståelse för hur elevens övergripande sammanhang ser ut. Vuxna har ansvar att ha förståelse för den identitetsutveckling som eleverna går igenom och hur de påverkar eleverna. Vuxna behöver ta detta i beaktande när de bemöter och arbetar med eleverna.

Vi kanske inte kan kräva samma saker av alla. Att vi får det här i åtanke när vi jobbar mot individerna. [...] Vad vi förväntar oss av dem och vad vi kräver av dem. (Transkribering Respondent 7 s.136)

Att se eleven visar sig särskilt viktigt inom området kompetens, av tron på möjligheten att lyckas. Flera av respondenterna pratar om vikten av att uppmärksamma att olika elever är bra på olika saker. Alla elever har sina starka sidor och vuxna måste tro på var och en utifrån sina möjligheter.

I delen av intervjun som handlar om psykosociala faktorer i skolans lärmiljö lyfts vikten av att värdera all form av talang hos eleverna – såväl teoretisk som praktisk. En av respondenterna lyfter här även vikten av tidsperspektiv som eleverna känner sig hemma i – att skolans perspektiv ofta handlar om att lägga grunden till att det ska gå bra för eleven i ett längre perspektiv, medan eleven kanske mer behöver se ett omedelbart resultat av sina ansträngningar.

Flera av respondenterna lyfter vikten av att visa respekt för att få respekt.

Det upplever de ju genom en känsla av att de trivs och känner sig trygga. [...] På det sättet upplever de att det finns ett ledarskap. [...] Tryggheten får man ju också genom att man vet att man [...] får respekt från vuxna liksom, annars får man ju ingen trygghet heller. (Transkribering Respondent 6 s. 106)

Här betonas också att olika elever har olika behov – att en del elever kan distansera sig och klara uppgiften även om de inte känner sig sedda av läraren, medan det för andra elever är avgörande att uppleva sig sedda av de vuxna de möter.

Ett område som skolkuratorerna ser som sin uppgift för att eleverna ska bli sedda är att synliggöra elevens psykosociala sammanhang, att påminna om att psykosociala faktorer kan vara nog så viktiga att beakta som faktorer som har med den enskilda individen att göra. Där lyfter respondenterna även vikten av att vidga perspektivet och också uppmärksamma psykosociala faktorer i ett större perspektiv. En av respondenterna beskriver vikten av att se helheten:

Se helheten. Tror jag. [...] Det är så mycket runtomkring som påverkar den här personen. [...] Just att se den helheten. Att [...] man har påverkats av saker man är med om, eller vad man gör på fritiden, eller vilken familj man kommer ifrån. Det är liksom inte bara skolan [...] utan det är hela, hela apparaten liksom. [...] Ja. Men helheten, tror jag. Det är inte bara här och nu utan det är många delar av en människa. (Transkribering Respondent 1 s.18)

Andra områden respondenterna lyfter fram som viktiga när det gäller att se eleven är delaktighet och tillhörighet; inflytande över sin skolsituation; fysisk och psykisk trygghet och säkerhet; känsla för lärandet, för utveckling och utmaningar samt hjälpsamhet och samarbete.

Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att utvecklas

I frågor om identitetsutvecklingen svarar respondenterna att vuxna har stort ansvar att ge eleverna förutsättningar att utvecklas, framförallt genom att vägleda, skapa trygghet och göra anpassningar i elevens vardag. Att vägleda kan till exempel handla om att hjälpa eleven att bryta en roll den själv säger sig inte vara bekväm med, att uppmärksamma elever på när deras val strider mot den värdegrund skolan utgår från eller att stötta elever som uttrycker ambivalens över sitt eget identitetsval. I att skapa trygghet är det framförallt fokus på att vuxna ska ge förutsättningar för att eleven skall känna sig trygg i att testa och hitta sig själv i sin identitetsutveckling. Vuxna ska också göra anpassningar för eleverna så att identitetsutvecklingen utvecklas på ett bra sätt.

Andra behöver vi förbereda rent konkret, för att de är lite oroliga innan. De vet att det kommer att bli en förändring och det tycker de inte om. De tycker att det är svårt och jobbigt. Då får man hjälpa dem med det. Vilket vi gör varje år, innan de börjar i sjuan. (Transkribering Respondent 5 s. 94)

När respondenterna svarar på frågor gällande psykosocial lärmiljöns betydelse för elevens möjlighet till mer konstnärligt och uttrycksfullt skapande finns det ett starkt samband med att vuxna skall ge eleven förutsättningar för att kunna vara kreativa för elevernas utveckling. Vuxna ska lyfta, stötta och skapa möjligheter för elever att kunna uttrycka sig kreativt. Ett exempel på vad en respondent anser är att skolan behöver bromsa upp tempot, vilket kommer underlätta för kreativitet.

I övrigt när det gäller respondenternas svar på frågor gällande den psykosociala lärmiljön var det skiftande kopplingar till vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas. Det tas upp att elever skall få vara delaktiga i arbete som generellt görs av vuxna, exempel är att eleverna arbetar tillsammans med de vuxna i skolkafeterian. En respondents nämner att mindre grupper och frihet till att besöka kuratorn när eleven vill. En annan respondent nämner att undervisningen skall organiseras på ett sådant sätt att eleven känner delaktighet och tillhörighet vilket leder till en utveckling för eleven. Två respondenter lyfter vikten av att vuxna skall inneha en fostrande roll för eleverna och därav kan de utvecklas på ett positivt sätt.

Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas

En del av respondenterna trycker på att psykosociala faktorer påverkar elevens förutsättning att lyckas och det är vuxnas ansvar skapa dessa förutsättningar. En respondent har nämnt vid alla frågor gällande psykosociala faktorer, förutom trygghet och ledarskap, att det finns en direkt koppling till att vuxna ska främja elevens förutsättning att lyckas genom de olika psykosociala faktorerna. De resterande respondenterna som har nämnt vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas har kopplat det mer till olika teman.

Individuella anpassningar beskrivs som en viktig faktor i förutsättningen att elever skall lyckas, vilket tas upp i frågor gällande psykosociala faktorer i skolans lärmiljö. Exempel på individuella anpassningar är att eleven kan få sitta själv eller i små grupper, men respondenten trycker också på vikten i att försöka få kvar eleven i klassrummet.

Respondenter nämner också att det är viktigt att vuxna skapar en mening för eleverna, att Dormans (2001) artikel visar att kuratorers arbete med den psykosociala lärmiljön kan påverka lärandet positivt. Detta kan kopplas till den här studiens resultat eftersom respondenterna nämner vikten i att arbeta med en främjande psykosocial miljö. Det finns en anledning varför eleverna faktiskt är i skolan. Detta kan göras genom att skapa en framtidstro för eleverna, att det finns något mer än skolan och att det finns en anledning att vara i skolan. Detta kopplas också starkt ihop med att en del av respondenterna trycker på vikten av att skapa intresse för skolarbetet, att eleverna känner att skolarbetet faktiskt är något som är intressant och användbart.

Vad utstrålar vi i skolan och hur pratar vi om det [...] när vi möter våra elever?

Jag tänker – ute i rasthallen, i aktivitetsrummet, under lektionstid – hur påverkar vi våra elever? Men vi startar redan i sjuan och jobbar med detta, att väcka intresset för våra elever. (Transkribering Respondent 8 s. 149)

Det tycks också vara viktigt enligt respondenterna att vuxna får eleverna att känna en positiv bild av att lyckas. Ett sätt att uppnå detta är uppmuntra eleven på det som eleven är bra på. Ett annat sätt är att skapa en positiv bild av vad samarbete och att utgöra för eleven att lyckas i samarbetet.

Vuxnas ansvar att skapa en öppen miljö

Inom området psykosocial utveckling och identitetsskapande pratar respondenterna en del om skolans likabehandlingsarbete – om vikten av att utmana normer och värderingar som riskerar att begränsa individer i sin psykosociala utveckling. Även här kommer man in på frågan om vuxna som förebilder men också om att bemöta jargong och nedlåtande attityd mot den eller de som eventuellt är annorlunda.

... när det är [...] en jargong i klassen, så att saker inte blir tillåtna, eller att man har nedlåtande attityd gentemot bögar eller homosexuella eller så. Att man kan uppmärksamma sådana saker. Och att [...] vi kan vara med på gruppnivå och jobba för att [...] det ska vara ett mer öppet, tillåtande. Våga ta de här diskussionerna. Att ta ner det här [...] vad som är ok, de grejerna är inte ok.
(Transkribering Respondent 4 s. 75)

Att skapa en öppen miljö är enligt respondenterna en del av det vuxna ledarskapet och är viktigt för elevernas upplevelse av inflytande över sin skolsituation:

Det är vi vuxna i skolan som har ansvar för att skapa den psykosociala miljön. Så är det. Det ansvaret går ju aldrig att lägga över på eleverna tänker jag. För de ska ju göras delaktiga. Och de är inte 18 år, utav en anledning. Alltså det är skolans, tänker jag, fostrande ansvar som kommer in där. (Transkribering Respondent 10 s. 186)

En öppen miljö, med ett tryggt och tillåtande klimat, är enligt respondenterna också viktigt för möjligheten till mer konstnärligt och uttrycksfullt skapande.

För att skapa en öppen miljö betonar respondenterna vikten av vuxennärvaro i elevernas vardag, att det finns tillräckligt med vuxna – som engagerar sig, visar att de bryr sig, bjuder på sig själva och bjuder in till dialog.

Vi hade en elev här som stod här förut som [...] hade tappat bort sin jacka och skulle åka buss in till stan [...] och hittar inte jackan. Då var vi [...] fyra fem stycken som sprang runt [...] här och jagade jackan. Och sedan låg den borta i matsalen då tillslut. [...] Det är väl ett typiskt exempel på att man visar att man bryr sig, att det händer någonting. [...] Det tror jag att det har man tillbaka [...] just att man bjuder på sig själv mot eleverna. (Transkribering Respondent 4 s. 71)

Samverkan

Samverkan beskrivs som en viktig del av kuratorns arbete med psykosocial lärmiljö och identitetsutveckling för eleverna. Samverkan utgör för det samarbete som kuratorn gör med vuxna på skolan, elevernas vårdnadshavare och andra professioner utanför skolan.

Samverka med interna aktörer

Respondenterna har nämnt olika former av samverkan med interna aktörer, både på frågor som angår deras möjligheter att använda sig av samverkan med interna aktörer, men även tillfällen utanför där det är generella frågor om lärmiljö som nämns. Det som genomsyrar samverkan är att respondenterna förmedlar sitt professionella synsätt på psykosociala frågor.

...och ha ansvaret som den enda professionen, som en person utav kanske femtio som det är på denna arbetsplatsen. Och förespråka det här perspektivet. Det är en ganska tuff uppgift som inte är lätt, tänker jag. (Transkribering Respondent 10 s. 192)

Mycket av den interna samverkan som sker görs i olika sorters samverkansforum. En del av respondenterna nämner forum generellt men det är främst elevhälsoteamet som tycks vara det forum som används mest.

... elevhälsoteamet, vi träffas ju varje vecka och vi har det uppdelat så att var tredje vecka så pratar vi om sådana förebyggande och främjande saker liksom. Så det är ju jätteviktigt såklart. (Transkribering Respondent 6 s. 109)

En stor del av respondenterna trycker på vikten av att arbeta tvärprofessionellt, att ta del av olika professioners kunskap för att arbetet ska bli bättre. Av en del respondenter beskrivs det att det tvärprofessionella arbetet inte ska påverka professionen i sig utan att arbetsrollerna fortfarande är densamma.

Jag blir förvånad över att andra professioner gör bedömningen. Innan. Till exempel att "den här eleven behöver samtal". Förstår du? Att, det är ju [...] jag som måste göra den bedömningen, vad som behövs. Tänker jag. (Transkribering Respondent 3 s. 56)

Det finns olika arbetsgrupper som är viktiga att samarbeta med enligt respondenterna. Den största är ett samarbete med pedagogerna. Detta samarbete bygger på att hela tiden inneha en kontakt och förmedla den information till pedagogerna som respondenten har om elever, men också en dialog med vad som behövs göras för olika eller enskilda elever. Det nämns också ett flertal tillfällen att samverka med ledning är viktigt. Det är ledningen som kan hjälpa till att få fram det psykosociala perspektivet i skolan. Två respondenter har också nämnt ett viktigt arbete med syokonsulten, och en av respondenternas har framfört sitt arbete med socialpedagogen.

I frågor gällande identitetsutvecklingen kopplat till intern samverkan var det tydligt att olika sorters forum var det huvudsakliga sättet att samverka. Från att respondenterna nämner generella forum till, arbetslagsmöten och elevhälsoteamet.

Vi har ett bra samarbete – elevhälsoteamet och lärarna. Vi har ett bra samarbete kring eleverna och deras utveckling. (Transkribering Respondent 4 s. 77)

Det nämns också av respondenter att tvärprofessionellt arbete har en viktig roll för samverkan. Kuratorn har en viktig roll i att skapa arenor för tvärprofessionellt arbete. En respondent nämner vikten i att använda samverkansforum för att öka förståelse om psykosocial miljö och dess koppling till identitetsutvecklingen för annan personal på skolan.

Det är livsfarligt om jag blir den viktigaste personen för enskilda elevers identitetsutveckling. Tyvärr så har jag blivit det för en del och fått köpa det, på grund av att den psykosociala miljön – som inkluderar lärarna – kanske inte når fram. Och då är det fel. (Transkribering Respondent 10 s. 200)

Samverka med hemmen

Vid ett fåtal tillfällen nämns samverkan med hemmen som en del i samverkansarbetet. I frågor gällande identitetsutvecklingen beskrivs samverkan mer som en stöttning i förståelse för identitetsutvecklingen hos eleven. I frågor angående den psykosociala lärmiljön nämns samverkan mer som ren samverkan.

Lärandeuppdraget, tillsammans med det fostrande, tillsammans med föräldrarna.
(Transkribering Respondent 10 s. 186)

I introduktionsfrågor gällande respondenternas arbetsuppgifter nämns det vid ett antal tillfällen att kontakt och möten med föräldrarna är en av de arbetsuppgifter som skolkuratorn har.

Samverka med externa aktörer

I samverkan med externa aktörer är kopplingen stark mellan vad som sägs på frågor gällande identitetsutvecklingen och den psykosociala lärmiljön. Respondenterna berättar om samverkan med många olika externa aktörer men det är främst socialtjänsten som nämns av flera olika respondenter som en viktigt samverkanspartner. Det nämns också hur kuratorn kan ta hjälp av externa aktörer. Det är främst i olika sorters forum där diskussioner kan uppkomma, men också att externa aktörer kommer till skolan och hjälper till mer konkret med arbetet. Några respondenter nämner också hur de kan slussa vidare elever till externa aktörer.

Direkt riktat arbete

Arbete direkt riktat mot eleverna

Gemensamt för allt arbete som riktas direkt mot eleverna är att det ytterst handlar om att finnas tillgänglig i elevernas naturliga miljöer – korridorer, klassrum, uppehållsrum, utemiljöer. Respondenterna pratar om vikten av att visa respekt, lyssna och vara intresserad och uppträda som en god förebild för eleverna, men också om att förklara, ge råd, vägleda och ibland tillrättavisa.

Jag tror att jag behöver ha en förmåga att acceptera det jag ser och det jag möter. Jag behöver kunna ta en diskussion i ett ämne som jag nödvändigtvis inte vill ta en diskussion om. Jag hade ett samtal igår med elever som är uttalat rasister [...] Och det är ju någonting som jag kan göra det väldigt enkelt för mig genom att bara avfärda som ren dumhet, eller som att de är utbildade, eller ignoranta, eller... Men det vore ju att lägga ansvaret på eleverna igen. Och det är inte så att de inte har något ansvar i det. Men de har också en tanke. De har också en röst och den kan man lyssna på liksom. Sedan behöver man inte hålla med om idéerna, det är väldigt svårt att hålla med om idéerna, men hur möter jag det då i så fall? Jag behöver ju inte säga att de har fel. Jag kan ju säga att om du har synpunkter i

*frågan så kan du engagera dig politiskt, för vi har demokrati i det här landet. [...]
Förstår du? [...] Jag kan inte ta det ifrån dig så att säga, även om jag ville göra
det, men däremot kan jag styra dig på en väg där du får göra din röst hörd då
liksom. Utifrån de idéerna som vi har kommit överens om i samhället.
(Transkribering Respondent 5 s. 96)*

Respondenterna pratar om hur de i vardagliga möten med eleverna ofta möter frågor om den identitetsresa man gör i tonåren - vem man vill vara och vem andra tror att man är.

*... det tycker jag också är jätteviktigt - att man pratar om det. Med eleverna. Att
man, liksom såhär, omkring identitet och vem man vill vara liksom. Väcker den
tanken lite, för jag tror att man kan känna sig väldigt ensam i det där också.
(Transkribering Respondent 1 s. 25)*

Med identitet kommer också grupstryck och normer och det är något respondenterna vittnar om att de möter i den vardag de har tillsammans med eleverna:

*Ja, utmaningen är ju att försöka få dem att våga utveckla olika identiteter, eller
personligheter eller vad man nu vill säga. Det är utmaningen. För det är ju samma
igen; det vill ju inte samhället att det ska vara olika egentligen, liksom. Pyttelite
olika får vi vara, men inte för mycket. Så det är ju väldigt snävt där vad man får
hålla sig inom. Så lite egen identitet får man ha, men inte... Och så är det ju
överallt. Så det är svårt att utveckla en identitet och passa samhället. [...] För om
en elev gör för mycket eget, då får den ju inte det, fast det behöver ju inte vara fel
egentligen. Fast det är fel enligt normen just nu. (Transkribering Respondent 6 s.
112)*

Via den egna relationen till eleverna ser respondenterna att de kan bidra till arbetet med den psykosociala miljön. De hjälper elever att ta itu med och hantera utmaningar i stället för att se dem som problem. De kan vara med och stötta och uppmuntra, ingjuta mod och hopp.

*Lyckas vi få elever att komma hit till skolan – lära känna varandra, skratta
tillsammans med varandra, vara öppna för att lära känna de andra – så tror jag
att den psykosociala [miljön] skulle påverkas positivt på de här områdena.
(Transkribering Respondent 2 s. 35)*

Arbete direkt riktat mot eleverna - i grupp

En majoritet av respondenterna jobbar på olika sätt med elevgrupper - mest klassvis men det förekommer också exempel på arbete med åldersintegrerade grupper, eller kill- och tjejgrupper. Några av respondenterna gör detta tillsammans med annan personal på skolan, främst de lärare som har daglig kontakt med eleverna. Arbetet kan handla om livsstilsfrågor som sömn, kost, motion, alkohol, droger eller sexualitet. Övningar och samtal om värdegrunds- och samarbetsfrågor – som exempelvis bemötanden, socialt samspel, trygghet, kompisskap, hur det är att vara tonåring, hur man har det i klassen, eller vad man kan göra för att få det bättre i klasserna – är också vanliga teman i respondenternas arbete med elevgrupper.

På frågan om elevens känsla av delaktighet och tillhörighet är det flera respondenter som kommer in på vikten av att skapa ett bra klimat i elevgrupperna.

En människa är ju ganska komplex – och vad man har med sig och erfarenheter och sådär. Men det är intressant när man kommer till en klass och man tuffas ihop med olika människor med olika... Och försöka forma den här gruppen, det är jättespännande. (Transkribering Respondent 1 s. 6)

På samma sätt lyfts delaktighet – att uträtta saker tillsammans; lust och glädje – att skratta och ha roligt tillsammans; samt ett öppet tillåtande klimat – med nyfikenhet på det som är obekant, som viktigt.

Arbete direkt riktat mot eleverna - enskilt

De flesta av respondenterna är överens om att arbetet med enskilda elever snarare är ett åtgärdande arbete och inte handlar så mycket om deras främjande insatser. Några av dem nämner dock exempel på situationer där de tycker sig se ett främjandearbete även i enskilda möten med elever. Två av respondenterna beskriver elevernas identitetsutveckling och kopplar detta till självförtroende.

Det har vi ju tidigare pratat om, grupperingar också. Tillhöra, det är jätteviktigt. Att tillhöra något, gärna något bra. Vissa [...] har inte svårigheter att utveckla någon identitet men [andra] blir ambivalenta. De vet inte riktigt var de hör hemma, de vacklar mellan olika individer, olika grupper. De hittar inte hem någonstans och där kan vi hjälpa mycket – att stärka deras självförtroende så de

kan veta var de tillhör, vilken identitet de har. Och där hjälper det med samtal.

(Transkribering Respondent 9 s. 173)

Ett annat exempel är de elever som kanske inte skulle komma till skolan alls om det inte vore för att de har samtalstid hos kuratorn den dagen. En av respondenterna nämner även att elever ibland sitter tillsammans med henne i hennes arbetsrum och gör sitt skolarbete, som alternativ till att lämna skolan och gå hem.

Arbete direkt riktat mot personalen

På frågor gällande den psykosociala lärmiljön har en stor del av respondenterna nämnt betydelsen i att arbeta direkt riktat mot personalen.Handledning nämns ett stort antal gånger och det är främst till pedagoger denna handledning är riktad. Det nämns andra viktiga aspekter enligt en del respondenter som att försöka stötta pedagoger, utbilda pedagoger, ha föreläsningar för pedagoger, vara med och utforma lektioner med pedagoger, påverka pedagoger att inte utesluta elever och skapa en bra miljö mellan pedagoger. Av två respondenter nämns det också att vara en förmedlande länk mellan elever och pedagoger, att framföra elevperspektivet för pedagogerna.

En viktig del är handledning till pedagoger, en annan viktig del kan vara att observera ett klassrum, se hur det ser ut. En annan viktig del kan ibland vara att prata med eleven för att se om man kan hjälpa och förmedla någonting tillbaka till pedagoger. (Transkribering Respondent 3 s. 53)

Frågor gällande identitetsskapande svarar många av respondenterna liknande kopplat till arbete direkt riktat mot personalen. Tre viktiga aspekter finns vilket är handledning, förmedla elevperspektivet och förmedla kunskap. Handledningen som tas upp flest gånger beskrivs som olika sorters sätt att försöka hjälpa, pusha och stötta personal, men speciellt pedagoger.

När det gäller förmedla elevperspektivet beskrivs som en sorts förmedling av vad eleverna har för upplevelser men också att lyfta och ta ansvar för att förmedla elevperspektivet till andra vuxna i skolan. En respondent nämner också att elevperspektivet kan vara närvarande vid beslutsfattande, och en annan respondent nämner att förslag för förändring kan göras utefter elevperspektivet.

Att försöka att förmedla [...] kanske någonting som eleverna upplever ibland, som inte riktigt de har nått fram med till pedagogerna. (Transkribering Respondent 3 s. 62)

Sista viktiga aspekten i arbete direkt riktat mot personalen är att förmedla den kunskap som kuratorn besitter. Det är framförallt kunskap direkt kopplat till identitetsutvecklingen men inte djupt ingående utan mer på en basnivå. I citatet nedan svarar Respondent 10 på frågan vad hen har för tankar hur hen kan bidra till en ökad förståelse för elevernas identitetsutveckling inom skolan:

... alltså kunskapen om vad identitetsutveckling är. Och vikten av den också. Sedan, identitetsutveckling är ändå, det är faktiskt ändå ett ganska okej [...] alla har varit tonåringar, alla lärare har varit tonåringar tänker jag. (Transkribering Respondent 10 s. 198)

Kartlägga/utreda

En del av respondenterna har nämnt vikten av att arbeta kartläggande och utredande på frågor gällande psykosocial lärmiljö och identitetsutveckling. Detta arbete kan göras genom att intervjua elever, göra observationer i klassrum, och skicka ut enkäter till både lärare och elever.

Sedan går vi ut med enkäter, till både personal och elever, där vi frågar "vad gör ni i olika [...] sammankomster ni har? På era handledarsamtal och på era klassråd? Vad gör ni? Tas det upp sådana här frågor? Och vad pratar man om? Har ni tillräckligt med tid för det? (Transkribering Respondent 7 s. 138)

Organisatoriskt arbete

I detta tema beskrivs kuratorns arbete med psykosocial lärmiljö och identitetsutveckling på ett mer organisatoriskt plan; att kuratorn påverkar skolan som helhet till att skapa en miljö som främjar identitetsutvecklingen och den psykosociala lärmiljön.

Elevpåverkan

Respondenter har kopplat elevpåverkan till frågor gällande psykosocial lärmiljö. Elever ska känna att de får möjligheten att uttrycka sina tankar och kunna påverka. Detta kan göras

genom att eleverna får möjlighet till ett påverkansforum som klassråd, eller att de blir frågade om synpunkter genom enkäter eller intervjuer. Eleverna ska kunna ha en dialog med vuxna på skolan och känna att deras röst blir hörd, och att de faktiskt blir lyssnade på.

... när vi är ute i klasserna och frågar hur de upplever sin arbetsmiljö, vad som skulle kunna förbättra den. Och vi frågar dem [...] vad de gör på klasstider och så, om det handlar om de här frågorna. [Och] om de tycker att tiden med handledarna fördelas bra, om de blir tillfrågade om saker. Det är mycket det. Det är vad vi har jobbat med. (Transkribering Respondent 7 s. 118)

Strukturella lösningar

När respondenterna fått frågor gällande den psykosociala lärmiljön har många nämnt möjligheten att arbeta på strukturell nivå och hur de skulle kunna påverka på ett sådant plan. Det som tyder viktigast för respondenterna är att förmedla det psykosociala synsättet och att personer inom skolan förstår dess betydelse. Att se hela arbetet i skolan utifrån ett tankesätt som gynnar den psykosociala miljön. Vissa respondenter nämner också att påverka ledning till att stötta den psykosociala miljön. En respondent nämner att uppmärksamma kommunen på de psykosociala frågorna.

Ja det är ju en av det som ligger i vår profession att lyfta dem. Att man inte bara kan tänka kunskapsmässigt hela tiden utan man måste... Skolan är inte bara undervisning, utan för att kunna [...] tillgodogöra dig undervisning så måste du ju må bra. Och det måste vara en bra psykosocial miljö. Och det är ju den biten vi får pusha på. (Transkribering Respondent 4 s. 72)

Respondenterna tar också upp exempel på olika former och resultat av att de har jobbat på ett mer strukturellt plan. Exempel på vad detta kan resultera i enligt respondenterna är temadagar, relevanta samverkansforum, likabehandlingsplaner, ta fram frågeställningar, mer tvärprofessionellt arbete, elevers reella inflytande och individuell anpassningar för elever med speciella behov.

Blir det bättre om eleverna sitter tillsammans i matsalen? Blir det bättre om eleverna har draperier i duschen? Blir det bättre om de får lite mer tid med sin handledare? (Transkribering Respondent 7 s. 126)

I frågor gällande identitetsutvecklingen tas strukturellt arbete också upp men inte i samma grad som på frågor gällande psykosocial lärmiljö. Svaren på de olika frågorna är fortfarande mycket lika. Det handlar fortfarande om att förmedla ett psykosocialt synsätt över hela skolan som en struktur. Det handlar också om att personal inom skolan tar tillvara på det som kuratorn bidrar med. Detta kan resultera i en bättre identitetsutveckling för elever.

Fysisk miljö

I både frågor gällande identitetsutveckling och psykosocial lärmiljö nämns den fysiska miljöns betydelse. En av de övergripande faktorerna som den fysiska miljön har på elever är känsla av trygghet. Därför anses det enligt en del av respondenterna att den fysiska miljön kan behöva påverkas för att främja en känsla av trygghet hos eleverna.

Och det skapar ju också [...] en trygghet för eleverna. Där det har blivit lugnare i rasthallen. Lugnare miljö. På grund av att vi har kunnat göra om miljön på det sättet. (Transkribering Respondent 8 s. 145)

Förbättra förutsättningarna för främjandearbetet

Några av respondenterna har nämnt olika förutsättningar som kan förbättra främjandearbetet med identitetsutvecklingen och den psykosociala lärmiljön. I dessa underteman är huvudfokus på att kuratorn ska försöka göra sitt egna arbete bättre och därmed kunna främja elevers psykosociala lärmiljö och identitetsutveckling mer.

Prioritera arbetsuppgifter

En del av respondenterna har nämnt vikten av att prioritera vissa arbetsuppgifter i både frågor om psykosocial lärmiljö, identitetsutveckling och i introduktionsdelen i intervjun. Det som genomsyrar prioriteringarna i arbetsuppgifter är att de handlar om att kuratorn ska försöka prioritera det främjande och förebyggande arbetet. Med detta arbete ska kuratorn försöka nå ut till majoriteten av elever.

Jag ser det inte som att sitta i ett rum och ha samtal utan att försöka nå så många elever som möjligt. (Transkribering Respondent 3 s. 47)

Från idé till handling

På frågor gällande psykosocial lärmiljö och identitetsutveckling förklarar några respondenter att det är viktigt att diskussioner i olika forum faktiskt kommer till användning. Dessa diskussioner skapar en förändring. Detta gäller inte bara skolkuratoren utan alla vuxna på skolan.

Så det går inte bara att sitta och ha möten. Och så skickas det någonstans och sedan har någon lyssnat och sedan händer liksom ingenting. Vi har ett väldigt stort ansvar vi vuxna i detta tänker jag. (Transkribering Respondent 10 s. 186)

Vetenskap och beprövad erfarenhet

Några få respondenter har tagit upp vikten av att använda och förmedla sitt användande av forskning till andra vuxna i skolan. Detta är när respondenterna har svarat på frågor gällande psykosocial lärmiljö. Forskningen ska användas för att göra ett bättre jobb men också för att förtydliga för andra i skolan att det arbetet som kuratorn gör inte grundar sig i annat än etablerad kunskap.

Det mest effektiva är att koppla det till evidens. Att det inte är olika vad vi tror. Vi jobbar inte utefter vad vi tycker och tror utan vi jobbar utefter evidens. Så här ser de ut liksom. Och så har man lite teori och försöker ha den starkt bakom, så att man inte behöver hamna för mycket i diskussioner om vad som är vad. [...] "Så här ser de ut och den nyaste forskningen ser ut så här". Och kanske kunna koppla det till någonting. Då blir det väldigt tryggt och då kan alla stå bakom det liksom. (Transkribering Respondent 3 s. 54)

Professionell utveckling

Ett fåtal respondenter har nämnt att någon form av professionell utveckling är viktigt på frågor gällande identitetsutveckling och psykosocial lärmiljö. Två av respondenterna nämner att extern handledning skulle vara ett bra sätt att utvecklas professionellt, och en respondent nämner vikten av att utvärdera samt reflektera över sitt arbete.

5.2. Analys

Psykosocial utveckling och identitetsskapande

Resultatet gällande identitetsutvecklingen har till en majoritet övergripande koppling till både Erikson (2004) och Marcia (2006). Det är främst i teman *den psykosociala miljön - ett vuxenansvar, samverkan, direkt riktat arbete* och lite på *organisatoriskt arbete* som kan kopplas direkt till teorierna. De delar som inte kan direkt kopplas till studiens teoridel är mer beskrivande av hur kuratorn kan förmedla kunskap kring identitetsutvecklingen, hur kuratorn själv kan förstå elevernas identitetsutveckling och sätt som kuratorn kan förbättra arbetet med identitetsutvecklingen. Resterande underteman har överlag en övergripande koppling till studiens teoridel men alla av dem har en starkare koppling till just ett specifikt område i teorierna som tagits upp. Nedan skall dessa gås igenom:

Eriksons (2004) *kompetenskrise* är den del av teoriavsnittet gällande identitetsutveckling som har minst koppling generellt till resultatet. Den koppling som kan göras är till undertemanen *vuxnas ansvar att se eleven* och *vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas*. I *vuxnas ansvar att se eleven* tydliggörs det att se eleven utifrån det sammanhang eleven har. Alltså måste sammanhanget inte bara vara den identitetsutveckling som eleven går igenom utan också vad eleven har gått igenom innan och hur detta kan påverka. Vuxna har ett ansvar att försöka se eleven utifrån vad eleven har upplevt. Detta kopplas till hur eleven har gått igenom kompetenskrisen, ifall eleven antingen gick igenom krisen med *verksamhet* eller *underlägsenhet*. I *vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas* ges ett citat som förklarar att vuxna måste hjälpa elever med förändringen som sker när eleverna kommer till högstadiet i sjuan. Detta är också en uppvisning på att vuxna på skolan måste ta i beaktande hur eleven har gått igenom *kompetenskrisen* och hur de kan möjliggöra för att framtida utveckling ska gå bra.

Eriksons (2004) *trohetskrise* genomsyrar överlag alla svar gällande identitetsutvecklingen men framförallt i undertemat, *vuxnas ansvar att vara förebilder*. *Vuxnas ansvar att vara förebilder* kopplas till trohetskrise där eleverna får se vuxna personer som uppvisar en god och fungerande identitet. I detta kan eleverna få möjlighet till att välja en identitet som är socialt acceptabel. Vuxna skapar också en medvetenhet hos eleverna vilken sorts identitet som kan ses ner på av samhället och därigenom kan eleven förhoppningsvis slutligen hamna i *identitet* istället för *identitetsförvirring*. Ett annat exempel på koppling till trohetskrisen är när en

respondent nämner att det skulle vara farligt ifall hen blev den viktigaste personen för elevens identitetsutveckling. Detta tyder på vikten av att elever behöver mer än en person i sin identitetsutveckling. Vilket Erikson tyder på med att belysa vikten av att vara delaktig i olika grupper och aktiviteter där de får rum att testa olika identiteter och försöka hitta rätt. I överlag finns trohetskrisen med i resultatet gällande identitet eftersom respondenterna konstant pratar om den identitetsutveckling som eleverna befinner sig i och hur den påverkar. Alla respondenter är eniga om att eleverna befinner sig i en identitetsutveckling under högstadietiden och att den kan påverkas både negativt och positivt, vilket innebär att identitetsutvecklingen kan utvecklas till *identitetsförvirring* eller *identitet*.

I resultatet kopplat till identitetsutveckling finns mycket som kan kopplas vidare till Marcias (2006) begrepp *moratorium* då det är ett överliggande stadium som många av elever som respondenterna pratar om befinner sig i. Det nämns i ett citat under *arbete direkt riktat mot eleverna - enskilt*, att eleverna söker efter en identitet men att det är svårt, de är ambivalenta och söker sig till olika grupper för att försöka hitta sin identitet. Vilket påvisar att eleverna befinner sig i *moratorium*. Respondenterna nämner vid ett flertal tillfällen hur elever ständigt letar efter vem de är och vem de vill vara, vilka grupper och sammanhang de vill tillhöra, allt detta stämmer bra in på att de är i *moratorium*.

Marcias (2006) begrepp *fullbordad identitet* genomsyras som ett mål av respondenterna att uppfylla för eleverna de pratar om. I undertemat *vuxnas ansvar att skapa en öppen miljö* kan starkt kopplas till *fullbordad identitet* då det är för avsikt att vuxna på skolan skall skapa en miljö där eleverna fritt skall kunna utforska och testa olika identiteter. Eleverna får vara och uttrycka sig på ett sådant sätt som inte är skadligt för andra, men som utgör att de känner sig fria i sitt identitetsskapande. Genom att ge eleverna dessa förutsättningar främjas elevens identitetsutveckling på ett sådant sätt att en *fullbordad identitet* kan byggas upp. Precis som Marcia beskriver med att personer med en fullbordad identitet ofta kommer från en miljö som tillåter att personen i fråga är olik och att personer i denna miljö ändå accepterar varandra. Kopplingen till Marcias begrepp *för tidig identitet* till resultatet bygger på att respondenterna beskriver förutsättningar som förhindrar att eleverna hamnar i den. *För tidig identitet* faller ofta in på personer som inte kunnat strida för det som personen vill göra till sin identitet. Genom att skapa en miljö som är välkomnande och relationsbyggande, där eleverna blir bemötta väl hur den än är förhindras eleverna att hamna i en *för tidig identitet*. Detta kan kopplas till undertemat *vuxnas ansvar för relationsskapande arbete* där det förklaras av

respondenterna att vuxna skall ha ett respektfullt och professionellt bemötande till eleverna. Ett annat undertema som kan kopplas är *arbete direkt riktat mot eleverna* vilket förklarar hur normer påverkar eleverna att konstant försöka passa in istället för att utvecklas fritt. Vilket gör att eleverna måste försöka anpassa sig till trycket från samhället. Detta kan kopplas till *för tidig identitet* eftersom personen kan känna sig tvingad att anamma en identitet som egentligen inte passar personen. *Arbete direkt riktat mot eleverna* kan också kopplas Marcias begrepp *identitetsförvirring*. Elever kan riskera att hamna i *identitetsförvirring* ifall skolan påverkar eleverna på ett sådant sätt att eleven känner sig tvingad att anpassa sin identitet till högre grad. Skolan måste möjliggöra för elever att kunna utvecklas fritt och därigenom kommer de inte hamna i en *identitetsförvirring*. Resultatet tar vid få tillfällen upp vad som orsakar *identitetsförvirring* och *för tidig identitet* men för det mesta visar resultatet mer på hur dessa två kan förebyggas. Sammanfattningsvis kan det konstateras att alla Marcias fyra identitetsbildande faser finns i resultatet och indikerar att respondenterna arbetar för att eleverna ska få förutsättningarna för att kunna skapa en fullbordad identitet.

Psykosociala faktorer i skolans lärmiljö

Det tema som uppvisar tydligast koppling till Allodis (2010) modell över psykosociala faktorer i skolans lärmiljö är *Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar*. Även i temana *Direkt riktat arbete* och *Organisatoriskt arbete* kan en förhållandevis stark koppling påvisas. I temat *Samverkan* syns ett visst samband, medan temat *Förbättra förutsättningarna för främjandearbetet* inte alls låter sig analyseras med hjälp av Allodis modell. Faktorn *hjälpksamhet* är den av Allodis tio faktorer som allra mest framträder i resultatet, följd av faktorn *inflytande*. *Delaktighet, lärande, kompetens, säkerhet* och *kontroll* har alla en god representation i resultatet, tätt följda av faktorn *kreativitet*. Faktorerna *ansvar* och *stimulans* finns representerade om än i begränsad omfattning. Nedan följer en närmare genomgång av var och en av faktorerna.

Faktorn *delaktighet* återfinns framförallt i huvudtemat *Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar*. I dess undertema *Vuxnas ansvar för relationsskapande arbete* pratar respondenterna om vuxnas ansvar att arbeta för att eleverna ska relatera till varandra med respekt, samarbete och hjälpksamhet för ögonen. En av respondenterna pratar om att eleverna får *träna på att umgås*. I undertemat *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att utvecklas* resonerar en annan respondent om olika sätt att organisera undervisningen och lyfter vikten av

att göra detta på ett sätt som bidrar positivt till elevernas känsla av delaktighet och tillhörighet.

Delaktigheten kommer även fram i undertemat *Arbete direkt riktat mot eleverna - i grupp*, i diskussionen om att utträta saker tillsammans, skratta tillsammans och närma sig det obekanta med nyfikenhet.

I intervjumaterialet finns exempel på resonemang där samtalen i viss mån berör faktorn *ansvar* – oftast dock som en konsekvens av någon av de andra faktorerna, eller vid sidan av andra resonemang om elevernas situation på skolan. I undertemat *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att utvecklas* framträder den dock tydligt, i diskussionen om att göra eleverna delaktiga i arbete som generellt görs av vuxna.

Faktorn *inflytande* representeras i ett flertal av studiens huvudteman. I undertemat *Vuxnas ansvar att skapa en öppen miljö* lyfts skolans fostransuppdrag fram. Respondenterna understryker att eleverna är barn och att vuxna därför bär ansvaret att vägleda dem till inflytande och delaktighet. I undertemat *Kartlägga/utreda* framgår hur respondenter arbetar för att göra elevernas röst hörd i frågor som rör deras skolsituation. På samma sätt visas i undertemat *Elevpåverkan* hur respondenterna arbetar med skapa förutsättningar för dialog mellan elever och vuxna – via enkäter, intervjuer, eller olika påverkansforum som till exempel klassråd. I undertemat *Strukturella lösningar* lyfts även vikten av att göra inflytandet reellt, att elevernas röst också får genomslag i de beslut som sedan fattas.

Faktorn *kreativitet* visar sig främst i huvudtemat *Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar*. I undertemat *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att utvecklas* kopplar flera av respondenterna ihop förutsättningar att uttrycka sig kreativt med just möjligheten att utvecklas. En av respondenterna nämner kreativitet som en viktig motvikt till målfokusering och det ibland höga tempot i skolan. I undertemat *Vuxnas ansvar att skapa en öppen miljö* nämns just öppen miljö, med ett tryggt och tillåtande klimat, som en viktig förutsättning för att konstnärligt och uttrycksfullt skapande ska kunna äga rum.

Faktorn *stimulans* visar sig tydligt i undertemat *Strukturella lösningar* – dels i det citat då en av respondenterna pratar om vikten av att se skolan i ett större perspektiv än bara som arena för undervisning och kunskapsinhämtning, men också då en respondent resonerar om

konkreta saker som placering i matsalen, förutsättningar i omklädningsrummen och tid med sina lärare. I övrigt finns faktorn *stimulans* mest med på liknande sätt som faktorn *ansvar*, tidigare – det vill säga som en konsekvens av någon av de andra faktorerna, eller vid sidan av andra resonemang om elevernas situation på skolan.

Faktorn *lärande* visar sig i ett flertal av studiens huvudteman. Vikten av att arbeta med individuella anpassningar för de elever som behöver det belyses i underteman *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas* och *Strukturella lösningar*. I undertemat *Arbete direkt riktat mot eleverna - enskilt* berättar en av respondenterna om hur man kan hålla lärandeprocessen vid liv genom att låta eleven ta med sig skolarbetet in till hennes arbetsrum.

Faktorn *kompetens* återfinns framförallt i huvudtemat *Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar*. I undertemat *Vuxnas ansvar att se eleven* betonar flera av respondenterna att alla elever är bra på något och att det är viktigt att lyfta fram och synliggöra dessa starka sidor, särskilt för elever med låg tilltro till den egna kompetensen. I samma undertema lyfts även vikten av att hjälpa eleven att sätta in det egna lärandet i olika tidsperspektiv – från att lyckas i stunden till att lägga en grund för att det ska gå bra i framtiden. I undertemat *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas* blir det tydligt hur viktigt respondenterna anser det vara att väcka elevernas intresse, bidra till deras känsla av meningsfullhet i relation till skolarbetet och ge dem en tro på framtiden.

I undertemat *Arbete direkt riktat mot eleverna* poängteras hur viktigt det är för elevernas upplevelse av *kompetens* att stötta och uppmuntra, ingjuta mod och hopp, samt bidra med lust och glädje i skolarbetet.

Faktorn *säkerhet* återfinns i ett flertal av studiens huvudteman. I undertemat *Vuxnas ansvar för relationsskapande arbete* betonas vikten av närvarande vuxna i skolans alla olika lärmiljöer. Respondenterna understryker också vikten av dessa vuxna också har relation med eleverna. En respondent visar att det inte behöver vara svårare än att personalen tar med sig sitt kaffe på sin paus och går ut där eleverna är. I undertemat *Arbete direkt riktat mot eleverna - i grupp* utvecklar respondenterna hur man kan arbeta med faktorn *säkerhet* via samarbets- och värdegrundsövningar. I undertemat *Fysisk miljö* beskrivs hur utformningen av skolans lokaler kan påverka elevernas känsla av trygghet.

Faktorn *kontroll* är särskilt tydlig i huvudtemat *Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar*. I undertemat *Vuxnas ansvar för relationsskapande arbete* pratar respondenterna om vikten av ett ledarskap som bygger på relationer som är så väletablerade att de tål att utmanas.

Respondenterna beskriver också att relationen behöver rymma såväl tydlighet och ramar som ödmjukhet och respekt för att få till stånd ett gott ledarskap. I undertemat *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att utvecklas* lyfter två av respondenterna fram skolans fostrande uppdrag och hur detta kan kopplas till vuxnas ledarskap.

I undertemat *Arbete riktat direkt mot eleverna* återkommer resonemang om vikten av att vuxna är tillgängliga i elevernas naturliga miljöer, samt att dessa vuxna behöver ha en bärande relation med eleverna – den här gången för elevernas upplevelse av *kontroll*. I citatet om mötet med rasistiska åsikter illustreras balansakten mellan att å ena sidan lyssna och visa respekt och intresse och å andra sidan förklara, vägleda och kanske till och med tillrättvisa.

Hjälpsamhet är den av Allodis (2010) faktorer som kanske allra tydligast framträder i den här studien – framförallt i huvudtemat *Den psykosociala miljön - ett vuxenansvar* men också i huvudtemana *Samverkan* och *Direkt riktat arbete*.

I undertemat *Vuxnas ansvar att vara förebilder* resonerar respondenterna om att föregå med gott exempel. Om personalen samarbetar och visar omsorg så ger det också eleverna en upplevelse av *hjälpssamhet*. I undertemat *Vuxnas ansvar att se eleven* menar man på samma sätt att man får respekt om man ger respekt. Där lyfter man även fram individuella skillnader, där upplevelsen av *hjälpssamhet* är mer avgörande för vissa elever än för andra. I undertemat *Vuxnas ansvar att ge eleven förutsättningar att lyckas* diskuterar man frågor om att synliggöra individuella styrkor, ge eleverna en positiv bild av samarbete och att visa eleverna på sambanden mellan samarbete och *hjälpssamhet*, och att lyckas. I undertemat *Vuxnas ansvar att skapa en öppen miljö* återkommer än en gång vikten av vuxennärvaro men kanske framförallt betydelsen av att engagera sig i eleverna, visa att man bryr sig och våga bjuda lite på sig själv.

I undertemana *Samverka med interna aktörer* och *Arbete riktat direkt mot personalen* återkommer tankarna om att föregå med gott exempel. Genom att samarbeta och stötta varandra som vuxna skapar man också förväntningar på eleverna att göra det, samtidigt som man fungerar som förebild i det arbetet. På så vis bygger man upp en kultur som bygger på *hjälpssamhet* och gott samarbete.

6. Diskussion och slutsatser

Den här studien tar sin utgångspunkt i ett reviderat uppdrag åt skolkuratoren, som dels handlar om att knyta skolkuratoren närmare skolans övergripande uppdrag och dels om att styra skolkuratorns arbete till att i större utsträckning handla om främjande och förebyggande insatser. Studiens syfte och frågeställningar avser att fånga kuratorernas egna uppfattning av de delar i detta som handlar om att skapa psykosocialt gynnsamma förutsättningar för elevernas hälsa och lärande. Resultatet ger en bred beskrivning av hur skolkuratorer arbetar med dessa frågor på många olika sätt, på både individ-, grupp- och organisationsnivå och därmed kan studiens syfte anses uppfyllt.

Dormans (2001) artikel visar att kuratorers arbete med den psykosociala lärmiljön kan påverka lärandet positivt. Detta kan kopplas till den här studiens resultat eftersom respondenterna nämner vikten i att arbeta med en främjande psykosocial miljö.

Jelas, Azman, Zulnaidi och Ahmads (2016) studie påvisade att stöd från lärare inte gav någon akademisk framgång medan den här studien belyser att kuratorer anser att lärare som skapar relationer till eleverna, ser eleverna, är förebilder för eleverna, ger förutsättningar för att utvecklas och lyckas för eleverna samt skapar en öppen miljö främjar elevernas psykosociala lärmiljö. Det kan anses vara en skillnad mellan att lyckas akademiskt och en främjande psykosocial lärmiljö men som har tagits upp innan i Dormans (2001) artikel påverkar den psykosociala lärmiljön akademisk framgång. Det som kan kopplas till vår studie från Jelas, Azman, Zulnaidi och Ahmads (2016) studie är att stöttning från skolkamrater påverkar akademisk framgång vilket den här studiens respondenter också trycker på är en viktig faktor för den psykosociala lärmiljön när de pratar om vuxnas relationsskapande till elever.

Artikeln av Smith (2013) påvisar att skolan kan präglas av en psykosocial lärmiljö som skapar mening för eleverna. Detta kan kopplas till den här studiens resultat då respondenterna har svarat att vuxna kan ge förutsättningar för att elever skall lyckas genom att skapa en främjande psykosocial miljö. De förutsättningar som nämns för att eleven skall lyckas är just

att skapa mening för eleverna, att eleverna ser ett större perspektiv på varför de är i skolan och att de får en framtidstro. Smiths artikel bekräftar respondenternas tankar och tydliggör att den psykosociala lärmiljön påverkar elevernas känsla av meningsskapande.

Isaksson och Sjöströms (2016) artikel beskriver fyra olika delar av kuratorns uppfattning av deras arbete. I dessa fyra olika delar finns saker som kuratorer anser vara viktigt arbete och detta kan kopplas till den här studien. En av de saker som kan kopplas till den här studien är att några respondenterna tar upp vikten av att låta elever kunna komma och prata samt vara med kuratorn vid behov. Isaksson och Sjöströms artikel tar också upp kuratorers arbete med att förmedla kunskap till lärare, vilket kan kopplas till att studiens respondenter nämner vikten av handledning till lärare. Isaksson och Sjöström beskriver att kuratorer har som uppgift att se eleven utifrån ett större perspektiv vilket också visas i den här studien men här påvisas också vikten av att förmedla detta till annan personal. I delen där Isaksson och Sjöström tar upp hur kuratorer har ett stöttande tillvägagångssätt beskrivs vikten av att ge eleverna chansen att göra skillnad vilket också nämns av respondenterna i den här studien, att eleverna skall få möjlighet till påverkansforum och att vuxna på skolan skall lyssna på eleverna så att eleverna känner sig hörda. Isaksson och Sjöström beskriver också att kuratorer behöver ta elevens sida mot lärare vilket kan kopplas till den här studiens resultat i delen *arbete direkt riktat mot personalen*, där de beskrivs hur respondenterna förklarar att de måste stå upp för elevperspektivet och förmedla det till personalen på skolan.

Studien av Elovainio et al. (2011) tar upp vikten av att skapa en psykosocial miljö för lärare där de känner att de får bra förutsättningar för att göra sitt jobb. Detta kan kopplas till den här studien där respondenter berättar vikten av att arbeta direkt riktat mot personal på skolan och främst lärare där de kan stötta och pusha för att lärarna skall kunna göra ett bra jobb, vilket i sin tur kan främja elevernas psykosociala utveckling.

Jaber och Kennedys (2017) artikel belyser att grupparbeten påverkade inlärning och identitetsutvecklingen positivt. Detta kan kopplas till hur den här studiens respondenter har beskrivit vikten av att vuxna arbetar för att skapa relationer mellan elever. Att elever får en god kontakt med varandra som byggs på respekt, samarbete och hjälpsamhet.

Styrkor och svagheter

Största styrkan och svagheten är hur intervjuguiden är utformad. Fördelarna är att respondenterna fick i ett lugnt tempo komma in och förstå sammanhanget i de frågor som ställs. Respondenterna fick tio frågor om olika faktorer i den psykosociala lärmiljön och tre om elevernas identitetsutveckling, vilket innebar att de fick en bild av vad de olika delarna av intervjun handlade om. Respondenterna fick ingen press på att frågorna hade något definitivt svar utan istället var frågorna utformade på ett sådant sätt att de fick prata öppet och fritt om de tankar och förhållningssätt de hade till frågorna. Dock utgör detta problemet att en stor tid av intervjun gick till för att fråga och få svar på dessa frågor och till följd fick inte frågorna om deras kompetens inom psykosocialt arbete och identitetsutveckling lika mycket tid. Detta utgjorde också att intervjun tog längre tid än planerat och vid vissa tillfällen tolkades det att respondenterna svara snabbt på de slutliga frågorna för att de hade andra tider att passa. Styrkorna som medföljer utgör ändå att resonemanget att det var viktigt att använda de inledande frågorna innan de två delarna i intervjuguiden. Kodningsprocessen och tematiseringen har visat att mycket av det som frågats om gick att användas, vilket sedan utgjorde för ett omfattande resultat.

Studiens teorival visar sig fungera väl för stora delar av resultatet. Dock visar det sig att ju mer temana har karaktären av övergripande och organisatoriskt arbete desto mindre tillämpliga blir teorierna. En svaghet till följd av detta är att delar av resultatet inte blir representerat alls i analysen.

En stor svårighet i arbetet med studien har varit att det finns så lite tidigare forskning inom området. Det finns brist på tidigare forskning som har fokus på kurators arbete eller på den psykosociala lärmiljön eller identitetsutvecklingen i årskurserna 7-9. Det finns en del tidigare forskning som fokuserar på psykosociala miljöer och en del som fokuserar på identitetsutvecklingen kopplad till etnicitet och kön, men de har ingen stark koppling till den här studiens syfte. Det som kan anses vara en styrka är att studien synes vara relativt unik.

Återkoppling till etiska överväganden

Studien har använt sig av Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer (2002).

Informationskravet har uppfyllts då respondenterna har blivit meddelade via ett

informationsbrev vilka rättigheter de har och att de kan avsluta intervjun när de vill utan samt att de har blivit tillfrågade ifall det är okej att intervjun blir inspelad. *Samtyckeskravet* har blivit uppfyllt eftersom respondenterna medvetet deltagit i studien och fått information genom informationsbrevet att de inte får några konsekvenser ifall de bestämmer sig för att inte medverka i studien och att ingen press sätts på dem att delta. Exempel på detta är att en blivande respondent blev sjuk och inte kunde delta på intervjun som hade bokats, senare meddelade denna blivande respondent att hen inte kunde delta och ingen press sattes på hen att delta. Detta påverkade inte den blivande respondenten mer än att hen inte deltog i studien. *Konfidentialitetskravet* uppfylls genom att ingen känslig information om respondenterna har förmedlats samt att studien inte ger någon form av information som kan identifiera respondenterna. Exempel på detta är att studien inte använder respondenternas riktiga namn. *Nyttjandekravet* har blivit uppfyllt eftersom all information som framkommit av respondenterna har använts till forskningen ändamål och ingenting annat.

Slutsatser

Forskningsfrågorna i den här studien handlar om hur skolkuratorer själva uppfattar att deras kompetens inom psykosocialt arbete kan bidra till lärmiljöer som främjar elevernas identitetsutveckling och lärande. Resultatet visar att detta mer än något annat handlar om ett påverkansarbete – att nå ut till vuxna på skolan med kunskap, synsätt och sätt att bemöta eleverna, samt att förmå skolan som helhet att lägga vikt vid psykosociala frågor i det vardagliga arbetet. Resultatet visar också hur skolkuratorerna bidrar med sin kompetens i samverkan med andra, samt i direkt arbete med elever och personal. Slutligen visar resultatet hur skolkuratorer ägnar tid åt att utvecklas i sin yrkesroll för att ytterligare stärka arbetet i dessa frågor.

En svaghet i resultatet kan vara bristande konkretion. Resultatet ger en uttömmande beskrivning av *vad* som är viktigt i relation till studiens syfte och forskningsfrågor men när det gäller frågor om *hur* detta arbete kan gå till ger resultatet inte samma vägledning. I undertemat *Vetenskap och beprövad erfarenhet* lyfts vikten av att arbetet bygger på forskning och etablerad kunskap men i resultatet framgår inte att eller hur skolkuratorer tillämpar detta i sitt arbete. Resultatet illustrerar många gemensamma nämnare när det gäller hur de olika kuratorerna arbetar men det framkommer också en del skiftande tankar om vad arbetet egentligen handlar om – vilka delar som är viktigast och hur de ska utföras. En möjlig

tolkning är att det är upp till den enskilda kuratorn att avgöra hur det psykosocialt främjande arbetet ska se ut. Handlar detta om att det helt enkelt saknas riktlinjer för skolkuratorns arbete, att det inte finns mycket vetenskap och beprövad erfarenhet att luta sig mot i arbetet med att skapa psykosocialt gynnsamma förutsättningar för elevernas hälsa och lärande?

Framtida forskning

Mot bakgrund av den revidering av skolkuratorns uppdrag som ägde rum 2010 i och med den nya skollagen, visar den här studien på ett behov av forskning som kan ligga till grund för vetenskapligt förankrade riktlinjer för det arbetet. Det har i den här studien visat sig vara en utmaning att hitta relevant tidigare forskning på området och det finns en brist på konkretion i studiens resultat. Samtidigt har samtliga respondenter i den här studien varit överens om vikten av arbetet med att skapa psykosocialt gynnsamma förutsättningar för elevernas hälsa och lärande. Sammantaget väcker detta en oro att barnen i skolan inte får den nytta av sina skolkuratorer de kanske skulle kunna ha.

Referenser

- Allodi, M. W. (2010). "Goals and values in school: a model developed for describing, evaluating and changing the social climate of learning environments." *Social Psychology of Education: An International Journal*, 13(2), 207-235.
- Berg, L-E. (u.å.). Socialpsykologi. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<http://www.ne.se.libraryproxy.his.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/socialpsykologi>
[2017-11-23]
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology." *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2:a uppl.) Malmö Liber.
- Dorman, J.P. (2001). "Associations Between Classroom Environment and Academic Efficacy." *Learning Environments Research*, 4, 243-257.
- Elefvårdsutredningen (2000). *Från dubbla spår till Elevhälsa – i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling* (SOU 2000:19). Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Elovainio, M. Pietikäinen, M. Luopa, P. Kivimäki, M. Ferrie, J., E. Jokela, J. Suominen, S. Vahtera, J. Virtanen, M. (2011). "Organizational justice at school and its associations with pupils' psychosocial school environment, health, and wellbeing." *Social Science & Medicine*, 73(12), 1675–1682.
- Isaksson, C. & Larsson, A. (2012). "Skolkuratorsyrkets framväxt och utveckling i Sverige." *Socionomens forskningssupplement*, 32(6), 24-33.
- Isaksson, C. & Sjöström, S. (2017). "Looking for "social work" in school social work." *European Journal of Social Work*, 20(2), 191–202.
- Jaber, R. & Kennedy, E. (2017) "'Not the same person anymore: groupwork', identity and social learning online." *Distance Education*, 38(2), 216-229.
- Greiff, C., Sjögren, A. & Wieselgren, I. (2012). *En god start: en ESO-rapport om tidigt stöd i skolan*. Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet.
- Gustafsson, J. (2010). *School, learning and mental health: a systematic review*. Stockholm: Health Committee, Royal Swedish Academy of Sciences.
- Jelas, Z.M., Azman, N., Zulnadi, Ahmad, N.A. (2016). "Learning support and academic achievement among Malaysian adolescents: the mediating role of student engagement." *Learning Environments Research*, 19, 221-240.

- Marcia, J. (2006). Jagidentitet och objektrelationer. I Frisé, A. & Hwang, P. (red.) *Ungdomar och identitet*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur, ss. 171-196.
- Nilsson, A. (2014). *Elevhälsans uppdrag - främja, förebygga och stödja elevens utveckling mot målen*. Stockholm: Skolverket.
- Salminen, S., Kurenniemi, M., Råback, M., Markkula, J., & Lounamaa, A. (2013). "School Environment and School Injuries." *Frontiers in Public Health*, 1, 76.
<http://doi.org/10.3389/fpubh.2013.00076>
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Smith, P.R.(2013) "Psychosocial learning environments and the mediating effect of personal meaning upon Satisfaction with Education." *Learning Environments Research*. 16: 259-280.
- Utbildningsdepartementet (2009). *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet* (Regeringens proposition 2009/10:165). Stockholm: Regeringskansliet.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vägledning för elevhälsan*. [3. uppl.] (2016). Stockholm: Socialstyrelsen.

Bilaga 1 – Intervjuguide

Inledande frågor

1. Hur länge har du jobbat som skolkurator?
2. Vad är din utbildning/erfarenhet?
3. Hur blev du skolkurator?
4. Kan du ge en kort sammanfattning vad dina arbetsuppgifter är?

Frågor om psykosociala faktorer i skolans lärmiljö

1. Vad har du för tankar om den psykosociala miljöns betydelse i frågor som rör
 - a. elevens känsla av delaktighet och tillhörighet?
 - b. elevens känsla av ansvar för det gemensamma?
 - c. elevens upplevelse av inflytande över sin skolsituation?
 - d. elevens möjlighet till mer konstnärligt och uttrycksfullt skapande?
 - e. elevens känsla av lust, glädje och tillfredsställelse?
 - f. elevens känsla för lärandet, för utveckling och utmaningar?
 - g. elevens känsla av kompetens, av tron på möjligheten att lyckas?
 - h. elevens känsla av fysisk och psykisk trygghet och säkerhet?
 - i. elevens upplevelse av vuxnas ledarskap, omtanke och respekt?
 - j. elevens upplevelse av hjälpsamhet och samarbete?
2. Vad har du för tankar om hur du, med din kompetens inom psykosocialt arbete, skulle kunna bidra till arbetet med den psykosociala miljön?
 - a. Vad har du för tankar om hur dina kunskaper om exempelvis psykosocial utveckling, hälsa och lärande ska tas tillvara i detta?
 - b. Vad har du för tankar om hur du kan bidra till en ökad förståelse för elevernas psykosociala sammanhang inom skolan?
 - c. Vad har du för tankar om hur du kan bidra med kunskap om vikten av gemensam förståelse mellan elever och personal inom skolan?
 - d. Hur ser du på möjligheten att använda dig av samverkansforum, som till exempel elevhälsoteam, skolledning, pedagogisk och annan personal på skolan, externa aktörer (exempelvis hälso- och sjukvård, socialtjänst, ungdomsmottagning)?

- e. Vad ser du för möjligheter och utmaningar i det arbetet?

Frågor om psykosocial utveckling och identitetsskapande

1. Vad har du för tankar om identitetsutveckling under högstadietiden?
 - a. Vad har du för tankar om var eleverna befinner sig i sin psykosociala utveckling när de börjar sjuan?
 - b. Kan du säga något om och i så fall hur den här utvecklingen skiljer sig åt mellan olika individer, eller grupper?
2. Vad har du för tankar om hur skolan, via utformningen av den psykosociala miljön, skulle kunna bidra till att den utvecklingen blir gynnsam för eleverna?
3. Vad har du för tankar om hur du, med din kompetens inom psykosocialt arbete, skulle kunna bidra till arbetet med den psykosociala miljön för att gynna elevernas identitetsutveckling?
 - a. Vad har du för tankar om hur dina kunskaper om exempelvis psykosocial utveckling, hälsa och lärande ska tas tillvara i detta?
 - b. Vad har du för tankar om hur du kan bidra till en ökad förståelse för elevernas identitetsutveckling inom skolan?
 - c. Vad har du för tankar om hur du kan bidra med kunskap om vikten av gemensam förståelse mellan elever och personal inom skolan?
 - d. Hur ser du på möjligheten att använda dig av samverkansforum, som till exempel elevhälsoteam, skolledning, pedagogisk och annan personal på skolan, externa aktörer (exempelvis hälso- och sjukvård, socialtjänst, ungdomsmottagning)?
 - e. Vad ser du för möjligheter och utmaningar i det arbetet?

Avslutning

1. Är det något du vill kommentera eller lägga till?
2. Tack för att du ställde upp!

Bilaga 2 – Informationsbrev

Hej, vi är två studenter vid högskolan i Skövde och studerar socialpsykologi. Just nu arbetar vi på vårt examensarbete som är inriktat på kuratorer och därför vill vi just intervju dig.

Syftet med studien vi gör är att skapa djupare förståelse av skolkuratorers uppfattning om hur de kan bidra till att skapa psykosocialt främjande lärmiljöer för elever i grundskolans årskurs 7-9. Utgångspunkten är den förändring av kuratorns uppdrag som skedde i och med skollagen från 2011, där kuratorn knöts närmare skolans övergripande uppdrag – med extra tyngdpunkt på psykosociala aspekter av det främjande och förebyggande arbetet.

Vårt examensarbete är en kvalitativ studie och använder intervjuer för att få in information. Dessa intervjuer sker mellan 01/01-30/04 2018 och en intervju beräknas ta 45 minuter. Du som respondent bestämmer var intervjun sker och vilken tid. Intervjun kommer spelas in, och inspelningen kommer endast användas av oss. Efter att examensarbetet är godkänd kommer inspelningen förstöras. All information som lämnas kommer endast visas för behöriga personer och din identitet kommer ej avslöjas till någon annan person än oss själva, handledare och examinator. Examensarbetet kommer sparas i Skövde högskolas databas och du har möjlighet att få en kopia.

Ditt deltagande är frivilligt och du kan avbryta när du vill. Du behöver inte motivera en sådan begäran om att avbryta deltagandet och det får inte heller några konsekvenser för din del.

Studenter:

Anton Rudhem Haglund

Mail: Haglundarn95@hotmail.com

Telefonnummer: 076-555 91 41

Handledare:

Lika Rodin

Mail: lika.rodin@his.se

Telefonnummer: 0500-44 82 42

Christian Jonsson

Mail: christian.jonsson@elevhalsan.nu

Telefonnummer: 072-560 01 51